

Korte duiding voorstellen maatschappelijke partners

KDW (LTO en Agractie)

Kunnen we de KDW schrappen?

- Het hoofddoel van de wet, en ook van de Vogel- en Habitatrichtlijn, is het in een gunstige staat van instandhouding brengen van de natuur.
- Stikstof is op dit moment één van de belangrijkste drukfactoren waardoor de kwaliteit van de natuur onder druk staat. Inzet op stikstofreductie is daarom zo een onmisbare pijler om dit doel te halen.
- Om te verzekeren dat die stikstofreductie tijdig en onontkoombaar gerealiseerd wordt, zijn de doelen hiervoor wettelijk vastgelegd.
- De KDW is op dit moment de enige objectieve maatstaf om te bepalen of de stikstofgevoelige natuur in goede staat kan komen.
- Stikstof is in het grootste deel van de N2000-gebieden een probleem en deze maatstaf is nodig om te kunnen sturen op verbetering van de staat van de natuur in stikstofgevoelige gebieden.
- Door rechters wordt en werd de KDW als indicator gebruikt voor het risico op verslechtering in een bepaald Natura 2000-gebied. De landelijke omgevingswaarde is voor die toets niet relevant.
- Zodra de druk op de natuur sterk afneemt doordat stikstofdepositie ook sterk is afgenomen, kan, als gevolg van structurele maatregelen en beleid, mogelijk ook de KDW een minder prominente plek innemen. De VHR vraagt ook om een bredere staat van instandhouding van de natuur dan alleen stikstofdepositie onder de KDW.
- Uiterlijk in 2028 zal (conform het in voorbereiding zijnde wetsvoorstel tot wijziging van de omgevingswaarde van 2035 naar 2030) een wetsvoorstel worden ingediend met het oog op het vaststellen van een omgevingswaarde voor de periode ná 2030, zodat de depositie op termijn wordt verminderd tot een niveau dat nodig is voor een gunstige staat van instandhouding van de betrokken natuurlijke habitats en soorten op landelijk niveau. Daarbij kan ook de doelstelling en daarbij ook de rol van de KDW worden gezien.

AERIUS (LTO, NAJK en Agractie)

Onder andere naar voren gebracht door LTO, NAJK, en Agractie.

Voldoet het model en kunnen we meer meten?

- Over de methode voor het berekenen van emissie en depositie kan algemeen worden gesteld dat de rekenmethodes in AERIUS continu worden doorontwikkeld en geactualiseerd op basis van de meest recente wetenschappelijke inzichten, onder coördinatie van het RIVM.
- Onzekerheden zijn inherent aan modelberekeningen, maar AERIUS Calculator is een wetenschappelijk onderbouwde methode voor het berekenen van de deposities.
- Het Adviescollege Meten en Berekenen Stikstof heeft in zijn rapportage van 15 juni 2020 aangegeven dat het modelinstrumentarium op landelijke niveau van voldoende tot goede kwaliteit is.
- Daarnaast heeft de Commissie Hordijk voorstellen gedaan, gericht op het verder verbeteren van de onderbouwing door het uitbreiden van het aantal meetpunten, het gebruiken van meerdere modellen en satellietdata.
- Deze verbeterpunten zijn al in gang gezet met de relevante kennisinstellingen via het Nationaal Kennisprogramma Stikstof van LNV.
- In het programma worden lokale initiatieven opgenomen om het meet- en rekensysteem te verbeteren. Het kan altijd beter, maar dit is geen panacee.
- Modellen blijven essentieel voor het berekenen van stikstofemissie en stikstofdepositie. Het is namelijk niet mogelijk om bij elke emissiebron een meetpunt voor de emissie te plaatsen of om op elke hectare stikstofgevoelige natuur een meetpunt voor de stikstofdepositie te plaatsen.

Gebiedsprocessen (Provincie Groningen en NAJK)

Welke kaders komen er voor de gebiedsprocessen?

- In de startnotitie van 10 juni zijn de landelijke doelen op het gebied van natuur (waaronder stikstof, als drukfactor op natuur), water en klimaat bekend gemaakt.
- Op het moment wordt er gewerkt aan een notitie die in oktober gepubliceerd wordt. In deze notitie worden de landelijke doelen, voor zover nog niet volledig opgenomen in de

startnotitie aangevuld, en vertaald naar doelen per provincie, zodat provincies weten welke bijdrage zij moeten leveren aan het halen van de doelen.

- Voor stikstof zijn richtinggevende doelen per gebied al bekend gemaakt in de startnotitie. Voor water zijn de doelen ook grotendeels bekend (deze zijn vastgelegd in de Kaderrichtlijn Water). Voor andere natuuropgaven, en klimaat komt deze uitwerking in oktober.
- Ook worden in deze notitie de structurerende keuzes verder uitgewerkt. De keuzes gaan over de ruimtelijke (on-)wenselijkheid van (nieuwe) activiteiten in het landelijk gebied ten opzichte van ander ruimtegebruik. Denk hierbij aan de ruimtelijke uitwerking van 'water en bodem sturend', het realiseren van overgangszones bij stikstofgevoelige natuur of het beschermen van goede landbouwgrond.
- Het toekomstperspectief voor de landbouw wordt volwaardig meegenomen in de gebiedsgerichte aanpak. De gebiedsprocessen kunnen als geslaagd worden gezien als de agrariërs die blijven, een langjarig economisch perspectief hebben. Een sociaaleconomische impactanalyse voor de landbouw moet onderdeel van het gebiedsplan zijn.
- Met de informatie uit deze notitie moeten provincies gebiedsprogramma's NPLG gaan schrijven, waarin ze aangeven hoe (met welke maatregelen) ze de doelen gaan halen en hoe ze daarbij structurerende keuzes meenemen. Hiervoor wordt een handreiking opgesteld waarin wordt uitgelegd waar gebiedsprogramma's aan moeten voldoen (vereisten) en wat meegenomen kan worden bij het opstellen van de gebiedsprogramma's (suggesties).
- In de handreiking wordt onder andere aangegeven hoe concreet de doelen en structurerende keuzes per provincie worden uitgewerkt in het gebiedsprogramma. Ook wordt de status van de gebiedsprogramma's en wijze van vaststelling verhelderd. Hoe deze gebiedsprogramma's tot stand komen is aan de provincie, maar er wordt o.a. meegegeven dat de rol van boeren bij de gebiedsprocessen goed geborgd moet zijn en dat er wordt gekeken naar sociaaleconomische effecten van de maatregelen.
- Zoals door mij aangekondigd in de Hoofdpijnenbrief, is het belangrijk dat de provincies de gebiedsprocessen zorgvuldig inrichten en borgen, zodat de te zetten stappen voorspelbaar zijn en alle te betrekken gebiedspartijen, waaronder agrarische ondernemers en ketenpartijen, een volwaardige positie in deze processen hebben.
- De gebiedsprogramma's worden op 1 juli 2023 aangeleverd bij de minister
- Met de gecombineerde aanpak van natuur, water en klimaat in het landelijk gebied, werken we voor de langere termijn toe naar meer mogelijkheden voor ontwikkeling van activiteiten en vergunningverlening.

PAS-melders (Agractie)

Kunnen PAS-melders z.s.m. gelegaliseerd worden, evt. met latente ruimte?

- Het legalisatieprogramma PAS-meldingen wordt nu uitgevoerd, met een looptijd tot begin 2025. Op 15 juli 2022 zijn extra middelen aangekondigd, waarmee provincies de aanpak kunnen versnellen.
- PAS-meldingen worden gelegaliseerd met stikstofruimte die vanuit bronmaatregelen beschikbaar komt. Hiervoor zijn een aantal bronmaatregelen in uitvoering of geprogrammeerd.
- Advies is om over het salderen met latente ruimte niks te delen.
- Door te salderen (met latente ruimte) zouden PAS-melders zelf (vrijwillig) de vergunning op orde kunnen krijgen.
- In de hoofdpijnenbrief stikstof is aangekondigd dat verkend wordt hoe het beleid en het instrumentarium van toestemmingverlening aangescherpt en verduidelijkt moet en kan worden.
- Ook is aangekondigd dat er beleid komt ten aanzien van de ingebruikname van latente ruimte. U bent voornemens om de Kamer in oktober te informeren over maatregelen die getroffen worden. Dit kan dus ook effect hebben op de mogelijkheden die PAS-melders hebben om via salderen hun vergunning op orde te krijgen.
 - Vanuit verschillende partijen zijn er ideeën aangedragen om latente ruimte in te zetten voor ontwikkeling/legalisering. Serieuze aandachtspunten zijn hierbij of en hoe partijen bereid zijn om latente ruimte beschikbaar te stellen, daar een financiële vergoeding vanuit staatssteunregels waarschijnlijk niet mogelijk is. Ook is het de vraag hoe deze opties zich verhouden tot eventuele aanscherping van beleid t.a.v. latente ruimte.

Versnellingsvoorstellen (Provincie Brabant)

Kan er zo snel mogelijk financiële middelen beschikbaar worden gesteld?

- Het Rijk heeft voor de versnellingsvoorstellen 504 miljoen euro vrij gemaakt.

- Naar aanleiding van de uitvraag naar mogelijkheden tot versnelling dit voorjaar zijn er 90 voorstellen ingediend. Die zijn beoordeeld op een aantal criteria:
 - de voorstellen zijn no-regret;
 - de voorstellen dienen doelmatig en duurzaam bij te dragen aan één of meerdere van de doelen van de integrale aanpak;
 - de voorstellen moeten zo veel mogelijk lock-in effecten voorkomen; en
 - de voorstellen hebben draagvlak in de regio.
- De versnellingsvoorstellen zijn onafhankelijk beoordeeld door Wageningen Economic Research.
- Van de 90 voorstellen zijn 45 voorstellen gehonoreerd. Daarmee kan in 2022 een versnelling worden gegeven aan:
 - het vrijwillig uitkopen van ondernemers
 - het investeren in innovatieve oplossingen die bijdragen aan de doelen van de integrale aanpak
 - het uitvoeren van natuurmaatregelen
 - het uitvoeren van maatregelen voor de KRW
 - en het investeren in meetnetwerken, onderzoek en faciliteren van de kennisdeling op het gebied van verdienmodellen
- Hiermee kunnen we een versnelling geven aan de transitie van het landelijk gebied vooruitlopend op de gebiedsprogramma's.
- De voorwaarden waaronder versnellingsvoorstellen die betrekking hebben op innovatie kunnen worden gefinancierd zijn dat de voorstellen concreet moeten bijdragen aan de doelen van de integrale aanpak en dat lock-in effecten moeten worden voorkomen. Dit om de doelmatigheid van de middelen te garanderen. Op basis van de startnotitie NPLG zullen afspraken gemaakt worden met provincies over hoe aan die voorwaarden kan worden voldaan.

Coalitie Toekomstbestendige Melkveehouderij (FrieslandCampina)

Wat is er gedaan met het CTM-plan (coalitie Toekomstbestendige Melkveehouderij)?

- Plan is van FrieslandCampina/NZO, LTO, NAJK, Rabobank en is alleen gericht op reductie van stikstof in de melkveehouderij.
- Gedurende de opstellen en presenteren van de plannen van de sectorpartijen is er met grote regelmaat op verschillende niveaus door LNV gesproken met de betrokken partijen.
- Dit was ten tijde van coalitieonderhandelingen, dus was het niet gepast om koerswijzigingen in bestaand beleid (structurele aanpak stikstof) te maken.
- Hierbij is aangegeven dat het volgens LNV noodzakelijk is om de verdere aanpak stikstof onontkoombaar te maken voor een juridische geborgde toestemmingsverlening. Dit betekent dat dus het CTM-voorstel en ook het Versnellingsakkoord niet voldoende is.
- Daarom is in het coalitieakkoord uiteindelijk aangekondigd dat het kabinet inzet op een integrale gebiedsgerichte aanpak natuur, stikstof, water en klimaat, waarbij er synergie plaats vindt tussen de maatregelen. En geven we de sector duidelijkheid op de lange termijn.
- Wel sluiten onderdelen van de plannen van CTM direct aan bij beleid, waaronder de managementmaatregelen stikstof in de melkveehouderij en heeft de sector dus ook de lead bij de uitwerking van deze maatregelen uit het structurele pakket (Kamerbrief juli 2021)).
- Daarnaast wordt bij de uitwerking van het coalitieakkoord en alle plannen ook aansluiting gezocht bij maatschappelijke initiatieven zoals het CTM-plan en de plannen van het Versnellingsakkoord (Kamerstukken 12 november 2021, brief 10 juni 2022)

Grenswaarde aanpassen(Agractie)

Kunnen we de grenswaarde aanpassen naar niveau Duitsland?

- De grenswaarde voor vergunningverlening in Nederland is gelijk aan de rekengrens (0,005). Gezien de uitspraak van de RvS kan Nederland de normen voor stikstofdepositie niet aanpassen aan Duitsland.
- Van belang is dat vaststaat dat de natuur, met name stikstofgevoelige natuur in Natura 2000-gebieden in een slechte staat van instandhouding is. De natuur mag niet verder verslechteren in Nederland.
- De Natura 2000-gebieden in Duitsland zijn qua vorm en type anders dan die in Nederland.
- Daardoor is er in Duitsland geringere mate van overschrijding van de KDW en ziet Duitsland de mogelijkheid voor het hanteren van een hogere grenswaarde.

- Ook in Duitsland neemt de discussie overigens toe en spelen er andere discussies (o.a. nitraat).

Uitsluiten dwingende maatregelen (Agractie)

Kunnen we gedwongen onteigeningen, inname vergunningen en andere 'dwang' maatregelen uitsluiten?

- Onontkoombaarheid van de aanpak is onderdeel van het coalitieakkoord en cruciaal voor het bereiken van de doelstellingen.
- De inzet vanuit de integrale aanpak is er op gericht om zo veel mogelijk de doelen te bereiken met de inzet van minder dwingend instrumentarium.
- Daarom wordt er ook gewerkt aan zo aantrekkelijk mogelijke regelingen. Als stok achter de deur blijft de inzet van het dwingend instrumentarium daarbij wel noodzakelijk.
- Dit is ook nodig om regie te houden op de aanpak in plaats van dat die uiteindelijk door de rechter wordt bepaald op basis van acties die door milieuorganisaties worden gestart. Ook dat levert immers ontzettend veel maatschappelijke onrust op.
- Het intrekken van vergunningen kan in een uiterste geval ook door de rechter, wanneer dit noodzakelijk is als passende maatregel dus om verslechtering van de natuur te voorkomen.

De interne juridische inschatting is dat dit geen theoretisch scenario (meer) is. Meerdere ecologische rapporten, zoals bijvoorbeeld de rapporten van Bobbink¹, tonen immers inmiddels aan dat verslechtering van bepaalde kwetsbare en stikstofgevoelige habitattypen een reëel risico is, en dat de mate van overschrijding van de stikstofdepositie op die habitattypen daar een belangrijke (of zelfs de enige) oorzaak van is.

¹ Bobbink, R. (2021). Effecten van stikstofdepositie nu en in 2030: een analyse. Onderzoekcentrum B-WARE, Nijmegen. Rapportnummer RP-20.135.21.35 en het vervolgonderzoek Bobbink, R., G. van Dijk, E. Remke & H. Tomassen (2022). Herstelbaarheid van door stikstofdepositie aangetaste Natura 2000-habitattypen: een overzicht. Onderzoekcentrum B-WARE, Nijmegen. Rapportnummer RP-21.117.21.95

Onderbouwing voor het naar voren halen van het stikstofdoel (74%) naar 2030.

Wettelijke verankering en achtergrond

- De wettelijke doelstelling in de wet Stikstofreductie en Natuur is nu nog om 74% van de stikstofgevoelige N2000-gebieden onder de KDW te brengen in 2035.
- In het coalitieakkoord is afgesproken deze doelstelling te versnellen en te realiseren in 2030.
- Het onder de KDW brengen van 74% van alle stikstofgevoelige natuur is een *depositiedoelstelling*. Deze is gebaseerd op de aanname dat dit ongeveer overeen komt met circa 50% generieke stikstofemissiereductie.

Nadere onderbouwing vanuit stikstofaanpak

- Argumenten vanuit ecologisch, toestemmingverlening en juridisch perspectief om wettelijke stikstofdoelstelling naar voren te halen.

Ecologisch

- Doel is om te voldoen aan de verplichting uit de VHR waaruit volgt dat verslechtering van N2000-gebieden moet worden voorkomen en toegewerkt moet worden naar een gunstige staat van instandhouding.
- Stikstofdepositie is op dit moment één van de grootste drukfactoren die het voldoen aan deze verplichting belemmert.
- ABD-Langetermijnverkenning: "Een substantiële en blijvende vermindering van de depositie is wel een cruciale voorwaarde voor het bereiken van de gewenste natuurkwaliteit."¹
- Adviescollege Stikstofproblematiek: "Op basis van een ecologische analyse adviseert het Adviescollege tot de doelstelling om in 2030 de binnenlandse stikstofemissies met 50% terug te brengen (ten opzichte van 2019)."²
- Meerdere ecologische rapporten, zoals bijvoorbeeld de Quickscan Natuurdoelanalyses en de rapporten van Bobbink, tonen aan dat verslechtering van bepaalde kwetsbare en stikstofgevoelige habitattypen een reëel en urgent risico is, en dat de mate van overschrijding van de stikstofdepositie op die habitattypen daar een belangrijke (of zelfs de enige) oorzaak van is.
- Herstelmaatregelen om de negatieve effecten van overbelasting met stikstof (tijdelijk) weg te nemen zijn vaak al ingezet en kunnen niet eindeloos herhaald worden. De knoppen om aan te draaien om verslechtering tegen te gaan worden dus steeds beperkter.
- Ecologisch gezien betekent een uitblijvende of te trage daling in veel gevallen achteruitgang doordat stikstof zich ophoopt in de bodem bij overbelasting.

¹ Quote rapport "Langetermijnverkenning Stikstofproblematiek" (2021), ABDTopConsult, p. 76

² Quote rapport "Niet alles kan overal" (2020), Adviescollege Stikstofproblematiek, p. 10.

- Hierdoor is de inzet van natuurherstelmaatregelen nu al minder effectief en efficiënt ('dweilen met de kraan open').
- De rapporten van Bobbink waarschuwen dat als de depositiereductie niet snel genoeg gaat, ook de *herstelbaarheid* van (enkele) habitats in gevaar komt.

Toestemmingsverlening:

- Op dit moment staat de vergunningverlening zwaar onder druk als gevolg van de overbelasting van de natuur. Tevens lopen er diverse rechtszaken die er mogelijk toe leiden dat de beperkte ruimte tot vergunningverlening nog verder wordt ingeperkt.
- Robuust herstel van Natura 2000-gebieden is een voorwaarde om vergunningverlening weer op gang te krijgen en op den duur te komen tot een eenvoudiger systeem van toestemmingsverlening.
- Vanwege de mate van overschrijding is toestemmingsverlening onlosmakelijk verbonden met substantiële stikstofreductie.
- Langs de lijn van vergunningverlening is het oplossen van het stikstofvraagstuk een randvoorwaarde voor het oplossen van diverse andere maatschappelijke opgaven waarvoor ontwikkelruimte noodzakelijk is.

Juridisch:

- Het eerder genoemde reële risico op verslechtering van bepaalde kwetsbare en stikstofgevoelige habitattypen levert per direct een procedureel risico op vanuit VHR verplichting tot voorkomen achteruitgang.
- De Europese Commissie kijkt hier zeer kritisch naar, onder andere voor ADC-wensen in het kader van de energietransitie.
- Indien het kabinet de inzet van het coalitieakkoord niet volgt dan is het niet ondenkbaar dat diverse partijen die eerder hebben aangegeven eventueel een gerechtelijke procedure ten aanzien van de doelstellingen te starten, dit zullen doen.

Koppeling met andere doelstellingen integrale aanpak

- Nederland is naast de verplichtingen t.a.v. de VHR verplicht om te voldoen aan de doelstellingen op klimaat (in 2030) en de Kaderrichtlijn Water (2027).
- Ook deze opgaven dwingen tot een grootschalige transitie in de landbouw.

De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
T.a.v. de heer H. Staghouwer

Datum: 4 augustus 2022

Onderwerp: Nadere informatie gesprek stikstofdossier

Geachte heer Staghouwer,

Recent nodigde ik u uit voor deelname aan gesprekken over de voorgenomen stikstofmaatregelen tussen de agrarische sector en het kabinet en tussen individuele agrariërs en het kabinet. In deze brief ontvangt u nadere informatie over beide gesprekken.

Agenda voor het gesprek

Tijdens het gesprek wil ik met u in ieder geval de volgende drie onderwerpen bespreken:

- Het verloop van het stikstofdossier en de communicatie door betrokkenen tot nu toe.
- De voornemens van het kabinet zoals verwoord in de recente kabinetsbrieven.
- De behoeften en verwachtingen over het verdere verloop van dit dossier.

Uiteraard kunnen ook andere onderwerpen door u worden ingebracht.

Kabinetsbrieven

Ik zal u tijdens het gesprek vragen naar uw visie op de kabinetsplannen zoals verwoord in de brieven die het kabinet kortgeleden naar de Tweede Kamer stuurde:

[Kamerbrief bij aanbidding startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied](#)

[Kamerbrief over perspectief voor agrarische ondernemers](#)

[Kamerbrief over stand van zaken terugdringing stikstofuitstoot en samenwerking medeoverheden 2022-2023](#)

Datum, tijdstip, locatie en aanwezig

Het eerste gesprek vindt plaats op vrijdag 5 augustus 2022 van 10:30 uur tot 13:30 uur en het tweede gesprek op dezelfde dag van 15:30 uur tot 18:00 uur. Beide gesprekken vinden plaats in het provinciehuis van Utrecht. Een lunch is geregeld. Het adres is Archimedeslaan 6, 3584 BA Utrecht. U kunt op **P2** parkeren en u bij die ingang melden. Deze ingang bevindt zich rechts van de hoofdingang. Aan deelnemers wordt bij binnenkomst naar hun legitimatiebewijs gevraagd.

Ter overbrugging van de tijd naar de tweede bijeenkomst met individuele agrariërs, kunt u gebruik maken van de kamers van de CdK. Mijn secretariaat zal u naar deze afgeschermden verdieping begeleiden en u even voor 15:30 uur ophalen voor de tweede bijeenkomst.

Voor het eerste gesprek heb ik verschillende vertegenwoordigers van de primaire agrarische sector benaderd. Vanuit het kabinet heb ik hiervoor, naast u, de minister-president, de minister voor Natuur en Stikstof en de minister van Infrastructuur en Waterstaat uitgenodigd. De lijst met aanwezigen voor het eerste gesprek vindt u onderaan dit bericht.

Voor het tweede gesprek zijn zeven individuele agrariërs op persoonlijke titel aanwezig. Vanuit het kabinet heb ik voor dit gesprek, naast u, de minister-president en de minister voor Natuur en Stikstof uitgenodigd.

Setting, woordvoerders, mediamoment en vertrouwelijkheid

Om het gesprek functioneel te laten verlopen, voert per organisatie, één deelnemer het woord. Deze neemt plaats in de 'eerste ring'. Een eventueel tweede afgevaardigde kan ter ondersteuning zitting nemen in de 'tweede ring'. Tevens is er een ruimte waar woordvoerders van organisaties mee kunnen kijken via een live-verbinding. Deze live-verbinding is niet openbaar en alleen voor aanwezige woordvoerders te zien. Mijn secretariaat zal een eventuele woordvoerder naar de betreffende zaal begeleiden.

Het gesprek voeren we in vertrouwelijkheid. In de aanloop naar het gesprek, verzoeken we u dan ook om met de informatie over het gesprek, vertrouwelijk om te gaan. Vanzelfsprekend staat het organisaties na afloop vrij om zelf naar buiten te communiceren.

Na afloop van het eerste gesprek volgt een kort mediamoment. De heer Remkes zal een korte toelichting geven en daarna bestaat voor alle deelnemers de mogelijkheid tot individuele gesprekken met journalisten. Mocht u niet aan dit mediamoment willen deelnemen, dan kunt u desgewenst gebruik maken van een separate uitgang.

Ik kijk ernaar uit u te ontmoeten op 5 augustus 2022. Ik ben te bereiken via contact@secretariaatjohanremkes.nl. Het telefoonnummer van mijn secretariaat is: + 5.1.2.e

Met vriendelijke groet,

Johan Remkes

Bijlage 1 overzicht aanwezigen gesprek 1

- Bionext
- Caring Farmers
- Federatie agro-ecologische boeren
- LTO Nederland
- Minister van Infrastructuur en Waterstaat
- Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
- Minister voor Natuur en Stikstof
- Minister-president en minister van Algemene Zaken
- Netwerk GRONDig
- Sectorraad paarden
- Stichting Demeter
- Transitie Coalitie Voedsel en Regie op Ruimte
- Vereniging Agrarisch Landschap Achterhoek

Ministerie van LNV, directie Communicatie, woordvoering**Persmoment, spreeklijn en Q&A voor gesprek Remkes met landbouworganisaties****Vrijdag 5 augustus 2022, 10.30 – 13.30 uur****Persmoment**

De heer Remkes organiseert na afloop van het gesprek met de landbouworganisaties een persmoment voor de media. Dit om te voorzien in de (grote) informatiebehoefte van de media en te laten zien dat het geen geheim achterkamertjesgesprek is.

Voor dit persmoment wordt een aparte ruimte gereserveerd. De heer Remkes zal plenair een korte toelichting geven op het verloop van het gesprek. Hierin benadrukt hij dat hij een onafhankelijk gespreksleider is en dat hij zowel kabinet als agrarische organisaties heeft uitgenodigd om met elkaar in gesprek te gaan.

Na het plenaire gedeelte krijgen de media de mogelijkheid voor één-op-één interviews (dus niet plenair) met de deelnemers aan het gesprek (zowel kabinetsleden als agrarische organisaties), indien zij hiervoor beschikbaar (willen) zijn.

Indien het gesprek voortijdig wordt afgebroken, dan vindt overleg plaats over hoe dit te communiceren met de media. Een persmoment lijkt dan niet (meer) opportuun.

In aanvulling op het persmoment kijkt de heer Remkes of het nuttig is om ook een schriftelijk statement onder de media te verspreiden. Daarvoor is het verloop van het gesprek mede bepalend.

Advies

Ons advies aan u is om beschikbaar te zijn voor één-op-één interviews met de media. Uw antwoorden op vragen zullen vooral procedureel zijn en niet-inhoudelijk. Het is echter belangrijk om betrokkenheid en zichtbaarheid te tonen, mede met oog op de kritiek die het kabinet onlangs kreeg op de "onzichtbaarheid van de kabinetsleden" ten tijde van de radicale boerenprotesten. Hieronder vindt u een spreeklijn en Q&A's (e.e.a. uiteraard onder voorbehoud van het verloop van het gesprek).

In geval van verzoeken van televisieprogramma's adviseren wij u om hier (nog) niet op in te gaan, maar eerst de zes gesprekken en de bevindingen en conclusie van de heer Remkes af te wachten.

Begeleiding:

Minister Staghouver wordt begeleid door 5.1.2.e

Minister Van der Wal wordt begeleid door 5.1.2.e

Spreeklijn

- Dit was het eerste gesprek.
- We hebben in alle openheid gedachten, meningen en emoties kunnen uitwisselen. Dat was goed en nuttig.
- Maar het gaat ook over het weer opbouwen van vertrouwen. Daar zijn meer gesprekken voor nodig.
- De centrale vraag is hoe we natuur herstellen, ruimte creëren om vergunningen te kunnen verlenen en hoe we de landbouw toekomstbestendig kunnen krijgen. Hoe gaat de boer zijn geld verdienen? Hoe gaan we dat samen doen? Het gaat niet alleen om stikstof, maar ook over klimaat, water, bodem en de toekomst. We staan voor meerdere, complexe opgaven.
- Dit was nog maar het eerste gesprek. Er zullen meer gesprekken volgen.
- Het gesprek met elkaar voeren is de beste manier om te werken aan de toekomst van de landbouw. We moeten dit samen doen.

Q&A

Wat zijn de conclusies?

Er zijn nog geen conclusies. De heer Remkes zal nog andere gesprekken voeren. Daarna zal hij zijn bevindingen delen. Daar lopen we niet op vooruit. *Eventueel: we hebben de standpunten van alle partijen beluisterd en nemen deze mee/gaan e.e.a. uitzoeken.*

Remkes heeft gezegd dat er geen taboes zijn. Is alles dus bespreekbaar geweest?

De heer Remkes heeft in een brief aan alle deelnemers – dus ook aan het kabinet – aangegeven dat de essentie van een open gesprek zonder taboes is dat alle onderwerpen die de gesprekspartners belangrijk vinden op tafel kunnen komen. Hij riep alle deelnemers op om open en met interesse naar elkaar te luisteren. Dat is ook gebeurd.

Betekent dit dat het kaartje, de Kritisch Depositiewaarde, de stikstofreductiedoelen en het tijdpad ter discussie staan?

Daar is uiteraard over gesproken, want dit zijn belangrijke onderwerpen voor een aantal gesprekspartners. Maar dit was nog maar het eerste gesprek. We kunnen hier nog geen conclusies aan verbinden.

Hoe kunt u zeggen dat er geen taboes zijn in deze gesprekken als u eerder heeft gezegd en aan de Tweede Kamer heeft geschreven dat doelen en tijdpad uit coalitieakkoord en NPLG blijven staan? Hoe betrouwbaar is dat?

De heer Remkes heeft alle genodigden opgeroepen om zonder taboes aan tafel te komen. Daar geven wij gehoor aan; daar zijn wij toe bereid.

Wat vindt u er van dat sommige sectororganisaties zoals Agractie, NAIK en Farmers Defence Force niet aan tafel willen?

Het zou goed zijn als zo veel mogelijk organisaties gehoor geven aan de uitnodiging van de heer Remkes en toch aan tafel komen. We staan namelijk voor complexe uitdagingen, die ook hun achterbannen raken. Een gezamenlijk gesprek hierover is de beste manier om invulling te geven aan de toekomst van de landbouw.

Waarom zou je überhaupt aan tafel willen met FDF, die geen afstand nam van radicale protesten? Dat betekent toch dat u zwicht voor geweld, intimidatie en bedreiging? U wilde toch niet meer in gesprek met 'dreigboeren'?

Het is belangrijk dat we met elkaar in gesprek gaan. De heer Remkes heeft daartoe partijen uitgenodigd. Ook het kabinet is genodigd in deze. *Eventueel: we wilden gehoor geven aan de oproep om zonder taboes aan tafel te komen.*

Wat is uw inhoudelijke reactie op de eisen van Agractie geweest?

Premier Rutte heeft afgelopen woensdag telefonisch contact gehad met Agractie n.a.v. de brief die de organisatie eerder deze week naar de premier en de heer Remkes had gestuurd. De premier heeft niet inhoudelijk gereageerd op de eisen van Agractie maar Agractie aangemoedigd om aan tafel te komen om de punten daar te bespreken.

Waar blijven verdere perspectieven voor boeren? Staghouwer zou toch nog met een nieuwe brief komen?

De Tweede Kamer heeft gevraagd om een Kamerbrief voor komende Prinsjesdag. Aan deze 'septemberbrief' over perspectief voor de landbouw wordt nu hard gewerkt.

Kunnen de gesprekken nog van invloed zijn op de 'septemberbrief'?

Wij gaan open de gesprekken in, ook over het perspectief van de landbouw.

Waarom is minister Harbers van Infrastructuur en Waterstaat uitgenodigd voor dit gesprek?

De gebiedsgerichte aanpak en het Nationaal Programma Landelijk Gebied gaan niet alleen over stikstof, maar ook over andere opgaven zoals klimaat, bodem en water. Minister Harbers is verantwoordelijk voor de waterkwaliteit. Daarnaast is minister Harbers ook verantwoordelijk voor de mobiliteitssector, die ook een grote bijdrage aan de stikstofopgave moet leveren.

Er vinden vandaag weer boerenprotesten plaats. Eventueel: er worden opnieuw snelwegen geblokkeerd. Wat vindt u hiervan?

- Demonstreren is een grondrecht en een groot goed.
- Ik begrijp goed dat mensen willen protesteren, want het gaat om zeer ingrijpende zaken met grote impact op de levens van mensen.
- Maar gebruik wel je verstand en doe het binnen de grenzen van de wet. Gelukkig doen de meeste boeren dat ook.
- Anderen in gevaar brengen, distributiecentra blokkeren, infrastructuur vernielen en mensen bedreigen is echter onacceptabel. Tegen dat soort levensgevaarlijk gedrag wordt opgetreden.

U was afgelopen weken op vakantie tijdens heftige boerenprotesten en reageerde alleen via Twitter. Mensen vroeg zich af: waar is het kabinet?

- Wij hebben uiteraard alle ontwikkelingen op de voet gevolgd en zijn ook in nauw contact geweest over wat nodig is.
- Acties die anderen in gevaar brengen zoals op verschillende snelwegen is gebeurd, zijn onacceptabel. De politie treedt daar tegen op waar dat kan.
- Goed dat we nu samen zijn om het gesprek aan te gaan, want alleen zo komen we verder.

Is dit geen groot falen van het kabinet, dat u Remkes als gespreksleider nodig heeft? Dit betekent toch dat het kabinet niet in staat is om te communiceren met de sector?

- In het debat over de maatschappelijke onrust n.a.v. de boerenprotesten heeft de Tweede Kamer een breed gedragen voorstel gedaan om een onafhankelijke gespreksleider aan te stellen. Het kabinet heeft dat voorstel omarmd.
- Het doel is verbinding en rust brengen. Zodat we met elkaar aan de slag kunnen om de transitie in de landbouwsector verder te brengen en zorgvuldig met elkaar invulling kunnen geven aan de toekomst van de boeren.
- We hebben er vertrouwen in dat de heer Remkes hier een waardevolle bijdrage aan kan leveren.

Maar is Remkes wel de geschikte persoon om de gesprekken met boeren te begeleiden? Zijn draagvlak in de agrarische sector lijkt beperkt.

- Wij hebben er vertrouwen in dat de heer Remkes als onafhankelijk gespreksleider kan bepalen wie, wanneer en hoe we het gesprek weer aangaan met elkaar.
- Het is een complex dossier, dat hij goed kent.
- De heer Remkes heeft onder meer het kabinet, medeoverheden, de agrarische sector en andere belanghebbende organisaties uitgenodigd voor verschillende gesprekken, waarvan het eerste gesprek vanochtend heeft plaatsgevonden.
- Goed dat het kabinet met verschillende bewindspersonen en de premier aanschuift bij de overleggen, want een gezamenlijke dialoog is wat ons verder brengt.

U spreekt wel over een gezamenlijke uitdaging, maar waarom zijn dan nu alleen de boeren de klos?

- Het stikstofprobleem vraagt wat van alle sectoren. Niet alleen van de landbouw, maar ook van bijvoorbeeld de industrie, de bouw en de mobiliteitssector.
- Zo heeft minister Harbers onlangs plannen gepresenteerd om het maximum aantal vluchten op Schiphol in de toekomst te verlagen. Als gevolg daarvan daalt ook de stikstofuitstoot van de luchtvaart. Daarnaast moet Schiphol nog een natuurvergunning aanvragen en onderzoekt de luchthaven welke extra maatregelen er nodig zijn om de stikstofdepositie in de omgeving omlaag te brengen.
- En feit is: de landbouw was in 2018 verantwoordelijk voor 43,9% van de stikstofdepositie in Nederland, voornamelijk door ammoniak. Meer dan bijvoorbeeld het buitenland (35,4%), de industrie (2,1%), wegverkeer (6,7%) of scheepvaart (3,5%).

Ruimte voorstellen landbouwcollectief

Achtergrond:

Landbouwcollectief (13 agrarisch organisaties, waaronder LTO, Farmers Defence Force en Agractie) heeft in 2019 een voorstel gedaan om de stikstofimasse te doorbreken. Als voldaan wordt aan 10 geformuleerde randvoorwaarden zal het landbouw collectief de achterban maximaal motiveren om mee te werken aan de voorgestelde integrale (stikstof)aanpak.

Conclusie

De voorstellen van het Landbouw Collectief (2019) bieden weinig extra mogelijkheden voor ruimte, maar tonen wel bereidheid om mee te werken/denken. Aan de geformuleerde randvoorwaarden kan niet altijd worden voldaan.

Toelichting

1. Aanpak

- A. De voorgestelde aanpak bestaat uit een groot aantal (stal)maatregelen die op korte of langere termijn getroffen kunnen/moeten worden. Geordend naar een aantal diercategorieën (koeien, varkens pluimvee).

Reactie:

- Voorstel Landbouwcollectief gaat over het terugbrengen van ammoniakemissies.
- Het kabinet heeft gekozen voor een integrale aanpak waar ook gekeken wordt naar de natuur-, water- en klimaatdoelen.
- Hiermee wordt voorkomen dat de landbouw over een aantal jaar opnieuw gevraagd wordt een transitie door te maken.
- De integrale aanpak biedt perspectief en duidelijkheid op de lange termijn.

- B. Meest concrete maatregelen uit het rapport voor de melkveehouderij:

- *Minder eiwit in het voer*
- *Meer beweiden*
- *Bemesting met water toevoeging*

Reactie:

- Via de structurele aanpak wordt al ingezet op het stimuleren van managementmaatregelen. Voor deze drie genoemde bronmaatregelen zijn middelen gereserveerd en er zijn afspraken met sectorpartijen gemaakt.
- De precieze (stikstof)opbrengst van de maatregelen is niet op voorhand in te schatten, temeer het om vrijwillige maatregelen gaat.
- Dit betekent dat deze stalmaatregelen bij toestemmingverlening niet als mitigerende maatregel ingezet kunnen worden.

2. Randvoorwaarden (in lijn met kabinetsbeleid)

- i. *Geen generieke krimp en gedwongen opkoop; eens vergund, blijft vergund.*

Reactie:

- In de septemberbrief zal de minister van LNV het toekomstperspectief voor de agrarische sector schetsen. In Nederland blijft ruimte voor agrarische sector. Maar duidelijk is dat niet alles meer overal zal kunnen.
- Kabinetsbeleid is niet gericht op gedwongen opkoop maar is gericht op vrijwilligheid. De integrale gebiedsgerichte aanpak moet onontkoombaar gehaald worden, beleid is dat dit vrijwillig via de gebiedsprocessen zal lopen.
- In de Wsn is het legalisatieprogramma voor PAS-melders opgenomen, waarmee de overheid zich verplicht heeft om deze ondernemers van een vergunning te voorzien. Recent zijn extra middelen voor legalisatie beschikbaar gekomen (€250 miljoen).

ii. *Meten = weten.*

Reactie:

- In Nederland is een uitgebreid meetnet met onder andere ruim 300 meetpunten in Natura 2000-gebieden. De berekende deposities worden geijkt op basis van deze metingen. Deze methode is internationaal erkend als 'state of the art'.
- Via het NKS wordt het meet- en monitoringssysteem verder uitgebreid. Op deze manier wordt continu gewerkt aan de verbetering van de systematiek.

iii. *Eén beleid voor toestemmingverlening*

Reactie:

- Er zijn bestuurlijke afspraken tussen alle bevoegd gezagen over beleidsregels extern salderen, waardoor uniforme kaders voor extern salderen zijn.
- Intern salderen is (uitspraak Logtsebaan) niet vergunningplichtig. Kabinet werkt aan het (opnieuw) vergunningplichtig maken van intern salderen en uniform beleid op dit punt.

3. Randvoorwaarden niet in lijn met kabinetsbeleid/niet haalbaar

i. *Geen gratis afroaming*

Reactie:

- Afgelopen jaren zijn er veel juridische procedures over vergunningverlening en verleende vergunningen geweest.
- Dat draagt niet bij aan zekerheid die aan vergunningen ontleent kan worden.
- De inzet van latente ruimte kan leiden tot ongewenste stijging van depositie. Daarom heb ik in de hoofdlijnenbrief stikstof aangekondigd dat verkend wordt hoe de ongewenste ingebruikname van latente ruimte kan worden voorkomen.
- Op die manier zorg ik ervoor dat de natuur kan herstellen en werk ik ook aan de zekerheid die ontleed kan worden aan vergunningen.
- Dit beleid wordt nu verder uitgewerkt en over een paar weken kan ik u daarover informeren.

ii. *Extern salderen en inname fosfaatrechten*

Reactie:

- In praktijk blijkt niet alle ruimte uit vergunningen ook daadwerkelijk in gebruik te zijn.
- Zonder beperkingen (afroaming of op een andere manier voorkomen dat latente ruimte ingezet kan worden) blijft het risico bestaan dat salderen tot extra depositie leidt.
- Dat risico wil ik beperken.
- Overigens is stikstofruimte geen verhandelbaar recht. Dit blijkt o.a. uit een uitspraak van de Raad van State van 26 januari jl.,^[1] waarin de Afdeling aangeeft dat een natuurvergunning geen stikstofrechten verleent aan een persoon.

iii. *schot tussen landbouw en andere sectoren*

Reactie:

- Ammoniak (NH₃) en stikstofoxiden (NO_x) gedragen zich anders en vragen daarom om een andere aanpak.
- In de aanpak blijft wel aandacht voor een evenredige bijdrage van iedere sector en is inmiddels besloten tot het vaststellen van sectordoelen voor andere sectoren (naast de agrarische sector).

iv. *Drempelwaarde (rekenkundige ondergrens)*

Reactie:

^[1] Raad van State, 26-01-2022, 202101456/1/R2 [PM].

- het TNO onderzoek biedt aanknopingspunten voor een rekenkundige ondergrens gebaseerd op fysische en modelmatige argumenten. De juridische en ecologische aspecten zijn niet betrokken bij dit onderzoek.
- Zonder een dergelijke verkenning kan geen nieuwe rekenkundige ondergrens ingesteld worden.
- Een hogere rekenkundige ondergrens betekent niet dat de depositie verdwijnt, er hebben alleen minder projecten een vergunning nodig. Die depositie moet vervolgens op een andere manier weer gecompenseerd worden.
- Zo een programmatische aanpak wordt zeer kritisch bekeken door de RvS.

v. *herijking N2000-gebieden*

Reactie:

- Het kabinet heeft de aanwijzingsbesluiten van de natura 2000 gebieden kritisch bekeken en heeft ook gekeken naar mogelijkheden van opschonen, samenvoegen of herindelen.
- Ik zie geen mogelijkheden om het aantal gebieden te herijken.

vi. *toelating gewasbescherming*

N.v.t. voor deze discussie.

Gesprekskader voor MinLNV en MNenS voor de gesprekken Remkes

Toelichting

In augustus organiseert Remkes zes gesprekken tussen leden van het kabinet en de agrarische sector, individuele agrariërs, natuur- en milieuorganisaties, bedrijven en banken, ketenpartijen en overheden. De verwachting is dat er scherpe vragen gesteld zullen worden aan het kabinet in deze gesprekken. Remkes heeft als inhoudelijke insteek toegezegd dat er geen taboes zijn en alles kan worden besproken.

Dit is de gespreksleidraad vanuit MLNV en MNenS om te bezien waar ruimte zit in het dossier. Er is een groot belang om alle partijen betrokken te houden en deel te laten nemen aan de gesprekken. Draagvlak is noodzakelijk om later te kunnen komen tot een succesvolle uitwerking van de gebiedsprocessen. Als er te weinig ruimte geboden wordt bestaat er een risico dat partijen afhaken. Dit lijkt ons onwenselijk, zonder afbreuk te doen aan de noodzakelijke doelen die het kabinet met de aanpak moet realiseren.

Gespreksleidraad

Het is van belang om de brede kerndoelen in de gesprekken duidelijk voor ogen te houden, we staan immers voor meerdere complexe opgaven. Omdat niet op voorhand is te bepalen wat nodig en gewenst is als uitkomst van de gesprekken, zijn toezeggingen in verschillende mate in beeld gebracht. Reacties van de agrarische partijen richten zich vooral op de doelstellingen, het tijdpad, de meetmethodiek en het perspectief voor de landbouw (maatregelen en innovatie). In dit document wordt op verschillende manieren nagedacht over de ruimte.

NB: Alles wat nu eerder dan het uitkomen van de Septemberbrief als tegemoetkoming aan de partijen wordt benoemd kan niet meer als zodanig worden gepresenteerd in de Septemberbrief. Dit kan de inhoud van de Septemberbrief afzwakken.

Leeswijzer

De redeneerlijn van het gesprekskader is dat er geen politieke ruimte is om af te wijken van de kaders zoals wettelijk vastgelegd en in het coalitieakkoord is afgesproken. Dit betekent dat er maximaal ingezet moet worden op wat wél mogelijk is.

Deze staan onder A) en B); C) zijn opties die aansluiten bij zorgen van partijen.

Indeling:

- Kaders van verplichtingen en uitgangspunten aanpak
- A: ruimte voor verbreding/invulling binnen verplichtingen en uitgangspunten NPLG
 - Maximaal inzetten op verhogen van de reductie van de andere sectoren.
 - Meedenken over en mee-inrichten type maatregelen om de doelstelling (50% in 2030) te behalen.
 - Meer inzetten op meten, w.o. sensor- en dronetechnologie als extra onderbouwing natuurgebieden en inzet fieldlabs
 - Meer inzet op innovatie en ook bredere innovatie via de innovatiegezant
 - Inzet op extensivering en belonen van maatschappelijke diensten ter attentie van natuurbeheer
 - Ecologische toetsing KDW
- B: Extra inzicht in sociaaleconomische impact
- C: Opties die aansluiten bij andere door partijen genoemde zorgen

Kaders van (inter)nationale verplichtingen en uitgangspunten aanpak

Twee belangrijke uitgangspunten van de integrale aanpak betreffen de *hoogte* van de doelstellingen op het vlak van natuur, stikstof, water en klimaat en het *tijdpad* zoals dat is vastgelegd in het coalitieakkoord en (inter)nationale verplichtingen (realisatie in 2030 klimaat en stikstof, 2027 water). De aanpak, zoals die nu in gang is gezet met de drie brieven die in de uitnodiging van Remkes genoemd worden, laat vervolgens nadrukkelijk en bewust ruimte binnen deze uitgangspunten. Het gaat dan om de nadere invulling van diverse elementen van het NPLG, de wijze waarop de doelstellingen worden gehaald en de manier waarop het toekomstperspectief voor de agrarische sector wordt vormgegeven.

In uitwerking van het coalitieakkoord is MLNV momenteel in gesprek met ketenpartijen en banken om hen mee te laten werken aan transitie. Voor boeren die willen omschakelen is het belangrijk

dat er voldoende markt is voor duurzaam geproduceerde producten en dat zij daarbij een meerprijs ontvangen voor de verduurzamingskosten en voldoende afzet zekerheid hebben. Ketenpartijen hebben daarbij een belangrijke verantwoordelijkheid.

A. Ruimte voor verbreding/invulling binnen verplichtingen en uitgangspunten NPLG

Advies: Het advies is om het gesprek aan te gaan over de invulling van de verbreding van de inzet en nu niet de hoogte van de verplichtingen of het tijdspad (die samen de doelstellingen vormen) ter discussie te stellen. Dat kan met de volgende verbreding:

1. Maximaal inzetten op verhogen van de reductie van de andere sectoren

Het kabinet heeft eerder aangegeven dat het uiterlijk begin 2023 met indicatieve stikstofemissiedoelen komt voor onder andere de sectoren industrie en mobiliteit. Parallel met het proces van de regionale doelen voor NH₃ zullen deze doelen op 1 juli 2023 vervolgens definitief vastgesteld worden. Daarnaast zal er worden gekeken naar een aantal piekbelasters in industrie, zowel NO_x als NH₃.

- Optie: De gesprekken kunnen benut worden voor verder duiding en kleuring en het gesprek aan te gaan wat een 'evenredige' verdeling van de opgaven volgens de sector inhoudt. De richtinggevende doelstellingen zijn voorzien voor voorjaar 2023, definitieve doelstellingen in juli 2023.
- Voordelen: Dit is een wens van diverse partijen om zo ook in praktijk te laten doen gelden dat andere sectoren bijdragen aan het oplossen van het stikstofvraagstuk.
- Nadelen: De sectoren industrie en mobiliteit hebben een kleinere bijdrage aan depositie op N2000 gebieden.¹ Daarbij stoten deze sectoren voornamelijk NO_x uit, hiervoor is over het algemeen een generieke, landelijke aanpak noodzakelijk. Daarom wordt zo veel mogelijk aansluiting gezocht worden bij beleidsontwikkelingen op klimaat en luchtkwaliteit. Extra maatregelen in andere sectoren zijn over het algemeen minder kosteneffectief op het gebied van stikstof alleen. Hier is nog geen budget voor.

2. Meedenken over en mee-inrichten van type maatregelen om de doelstelling (50% in 2030) te behalen.

Hier is nog niets over vastgelegd. Er is veel ruimte om gebiedsspecifiek en in type maatregelen maatwerk te regelen. De richtinggevende doelen zijn daarbij een van de hulpmiddelen voor provincies om de gebiedsprocessen vorm te geven, de kaart is dan ook expliciet geen blauwdruk².

- Optie: Er is veel ruimte voor de invulling van de maatregelen. Te denken valt aan (hulp bij) innovatie, omschakeling, ruimhartige opkoopregelingen, verplaatsen en extensiveren.³ Er is hierin ook ruimte en geld voor technische oplossingen.
- Gevolgen: Dit is ook al gecommuniceerd in Kamerbrieven en vermoedelijk bekend bij partijen. Echter in het beeldveld is deze ruimte nu weinig aanwezig.

3. Meer inzetten op meten, w.o. sensor- en dronetechnologie als extra onderbouwing natuurgebieden en inzet fieldlabs.

Er wordt onderscheid gemaakt tussen het meten van depositie en het meten van emissie. Modelmetingen worden al gevalideerd aan praktijkmetingen. Voor sensor- en dronetechnologie zijn er initiatieven die versterkt kunnen worden.

- Optie: Meewerken aan regionale meetinitiatieven. We sluiten aan bij en ondersteunen regionale meetinitiatieven.
- Voordelen: Dit is een wens van sommige partijen. Hiermee wordt invulling gegeven aan de motie Boswijk over stimuleren dat meer provincies gaan werken met Maatwerk met Meetwerk als onderdeel van de gebiedsgerichte aanpak.

¹ Op basis van de KEV2020 blijkt dat de sector industrie en energievoorziening 2,1% bij aan de totale depositie op stikstofgevoelige Natura 2000-natuur bedroeg. Het aandeel landbouw bedroeg 43,9%. De prognoses op basis van de KEV 2020 zijn dat het aandeel van deze sectoren in 2030 respectievelijk 2,5% en 49,3% bedraagt

² DGS/ 22300439

³ DGS / 22229344 Startnotitie NPLG

Nadelen:	Het is niet de verwachting dat dit veel gevolgen heeft voor de doelen. Er is budget geclaimd, maar dat is nog niet toegekend.
Optie:	Meer inzet op meten, bijvoorbeeld met andere meetmethodiek zoals sensor- en dronetechnologie of AI-inzet om satellietdata te benutten in basisregistraties en monitoring van bv. landschapselementen.
Voordelen	Andere meettechnieken heeft potentie nauwkeurigere en goedkoper inzicht geven in de prestaties die geleverd worden op gebiedsniveau.
Nadelen	Het vraagt budget om dit verder te onderzoeken en uit te werken.
Optie:	Opstarten van een programma om te onderzoeken wat kan en wat mogelijkheden zijn voor het meten van emissie op bedrijfsniveau. Dit gaat gebeuren in de vorm van fieldlabs. Hierover lopen al gesprekken met regionale verbanden.
Voordelen	Dit is een nadrukkelijke wens van de sector en sluit aan bij het advies van de kwartiermaker innovatiegezant (in September naar de Kamer). MinNenS heeft verschillende malen een programma naar meten op bedrijfsniveau aangekondigd.
Nadelen	Er is budget geclaimd, maar dat is nog niet toegekend.

4. Meer inzet op innovatie en ook bredere innovatie via de innovatiegezant

Nodig partijen uit om hun invloed aan te wenden in de gebiedsprocessen. Hier wordt de concrete invulling gegeven aan de doelen en daar ligt hun echte invloed.

Er zijn veel verschillende middelen beschikbaar: het transitiefonds, de structurele aanpak, GLB middelen, klimaatmiddelen. De septemberbrief gaat hier uitvoerig op in.

Optie	Meer inzet op in innovatie (incl. bredere innovatie) Het inzetten van technologische oplossingen om het doel te bereiken past binnen de gestelde kaders. Tegelijkertijd is er bij de agrarische sector zorg dat krimp van de veehouderij en uitkoop van de bedrijven de hoofdroute is. Door concreet toezeggingen te doen over bijdragen aan investeringen in innovatie kan het vertrouwen groeien dat dit voor het kabinet serieus is. Randvoorwaardelijk hierbij is wel dat de werkelijke reductie ook echt in te zetten is. Het voorstel is om toe te zeggen:
	<ul style="list-style-type: none"> - Financieren van fieldlabs voor de veehouderij (voorstel van de kwartiermaker voor de komst van innovatiegezant, de heer Ruud Thijssen) en de akker- en tuinbouw - Aankondigen van een meerjarige innovatieregeling om met name nieuwe duurzame stallen te subsidiëren van de onrendabele top. In de financiële tabel van het coalitieakkoord zijn hiervoor middelen aangekondigd.
Voordelen	Innovatie wordt gezien als een kansrijke oplossing om bij te dragen aan reductiedoelstellingen. Afhankelijk van het type maatregel geeft het resultaat op de kortere (fieldlabs) of (middel)lange termijn. Inzet op innovatie vergroot het draagvlak en is daarmee belangrijk om de transitie op gang te brengen.
Nadelen	Verwachting is dat enkel innovatiemaatregelen niet voldoende is om de doelstellingen te behalen.

5. Inzet op extensivering en belonen van maatschappelijke diensten ter attentie van natuurbeheer.

Het gaat dan om omschakelen naar duurzame systemen zoals biologische landbouw, afwaarderen van de grondwaarde in gebieden met extra beperkingen (zoals zones rond Natura 2000 gebieden, beekdalen en veenweidegebieden).

Voor agrarisch natuurbeheer is er behoefte aan langjarige overeenkomsten in plaats van zesjarige contracten die nu worden afgesloten (de looptijd van periodes van de gemeenschappelijk landbouwbeleid). Dit kan worden toegezegd.

Voordelen:	Geeft de agrarische sector nu al meer inzicht in de koers van de septemberbrief
Nadelen:	Er worden losse onderdelen uit de septemberbrief gehaald, zonder brede inbedding.

6. Ecologische toetsing KDW

Primair is de inzet van het kabinet om de omgevingscondities van gebieden in brede zin op orde te brengen. Inzet op de drukfactor stikstofreductie en de KDW is een belangrijke pijler om te komen tot de realisatie van dit doel. De KDW is reeds opgenomen in de wet: de Wnb schrijft voor welk

percentage van het stikstofgevoelige N2000 areaal in welk jaar onder de KDW moet zijn gebracht. De KDW is de grens waarboven het risico bestaat dat de kwaliteit van een habitat significant wordt aangetast door stikstofdepositie. Deze grens is wetenschappelijk bepaald, hier zitten dus geen beleidskeuzes achter en deze biedt dus ook geen ruimte voor een belangenafweging.

Het is echter belangrijk om ook in te zetten op het beperken van andere drukfactoren op de natuur, zoals verdroging en verstoring. Dit is nu ook onderdeel van de aanpak. Zonder de betekenis van de KDW los te laten, zullen Rijk en provincies een forse inspanning moeten leveren om gebiedsspecifieke ecologische data op orde te brengen. Daarnaast kan het kabinet verder sturen op het actief ontwikkelen van nieuwe indicatoren en de robuuste onderbouwing hiervan.

Optie:

- Verbreden van sturing op bredere omgevingswaarden naast KDW (zoals ook aangekondigd in de brief "Stand van zaken stikstof en landelijk gebied" van 15 juli).
- Een verkenning naar een nadere duiding van wat wanneer minimaal gerealiseerd moet zijn, wil vergunningverlening mogelijk zijn waar we de KDW iets kunnen laten vieren.

Gevolgen: Biedt mogelijk een genuanceerder beeld over staat van de natuur en handelingsperspectief ten aanzien van maatregelen. Sluit aan bij reeds staand beleid dat al stuurt op meerdere drukfactoren naast stikstof.

Voordelen: Is een antwoord op de kritiek (met name beeldvorming) dat er alleen naar KDW zou worden gekeken bij het vaststellen van maatregelen en onvoldoende naar natuurwaarden en kwaliteit in zijn geheel. Betrekken van RvS/PBL kan zorgen voor breder draagvlak.

Nadelen: Nog beperkt zicht op hoe deze aanvullende omgevingswaarden vorm moeten krijgen en de vraag is hoe deze zich verhouden tot de KDW. Dit zal bovendien weinig veranderen aan de stikstofopgave en -maatregelen die nodig zijn voor de landbouwtransitie, er bestaat geen twijfel over dat een snelle en forse stikstofreductie voor natuur noodzakelijk is.

B. Extra inzicht in sociaaleconomische impact

Bij verschillende partijen is er is geen vertrouwen dat de sociaaleconomische gevolgen en de leefbaarheid van het landelijk gebied serieus worden meegewogen bij de opstelling van de gebiedsplannen.

In het gesprek zou een toezegging gedaan kunnen worden dat er de komende drie weken, samen met de partijen, een verkenning wordt gedaan naar 1. extra mogelijkheden om te borgen dat de sociaaleconomische gevolgen van de plannen wel zichtbaar wordt en 2. naar mogelijkheden om de te zorgen voor een betere sociaaleconomische uitkomst.

Deze verkenning kan resulteren in een voorstel voor een aanpak die vertrouwen geniet bij de partijen.

Voorwaarde hierbij is wel dat dit inzicht niet kan leiden tot het aanpassen van de plannen of doelen.

In de verkenning kunnen verschillende opties in beschouwing worden genomen. Te denken is aan een aanpak die in andere beleidstrajecten worden gebruikt (bijvoorbeeld een maatschappelijke impact team) om afwegingen te maken tussen verschillende soort aspecten, op verschillende momenten gesprekken met de partijen (onder een gezaghebbend iemand) over mogelijke consequenties en voorkomen daarvan of om mogelijkheden om of aan het vrijmaken van budget (extra of binnen stikstofbudget) als er problemen op dit gebied ontstaan.

Toelichting

In het proces van de gebiedsprogramma's zijn de provincies verzocht om bij het opstellen van de gebiedsprogramma's een toets op ecologische effecten te doen en een sociaaleconomische impactanalyse voor de landbouw uit te voeren. Op deze manier ontstaat er op twee belangrijke aspecten een inzicht in de impact van de maatregelen.

Voor de *ecologische* impact wordt met de ecologische analyses vastgesteld wat nodig is om gebiedsgericht de opgaven te halen. De beoogde onafhankelijke Ecologische Autoriteit draagt zorg voor de wetenschappelijke ecologische borging (met medenemen van de laatste wetenschappelijke inzichten) van deze analyses.

Voor de *sociaaleconomische* impact wordt momenteel een methodiek ontwikkeld die de Provincies voorziet van een kader / methodiek om de sociaaleconomische impact van de gebiedsprogramma's

op een eenduidige manier inzichtelijk te maken. Met de voorgestelde verkenning zou kunnen worden gezien in hoeverre dit in voldoende mate borgt dat de impact te heftig wordt.

Voordelen: Een verkenning met oog voor sociaaleconomische gevolgen kan vertrouwen geven dat er voldoende aandacht is hiervoor in de uitvoering van de gebiedsplannen.

Nadelen: Een verkenning beïnvloedt mogelijk het tijdpad. Het resultaat van de verkenning vraagt uitwerking in overleg met o.a. regionale overheden. De sociaaleconomische analyses moeten niet tegenover de ecologische analyses komen te staan.

c. Opties die aansluiten bij andere door partijen genoemde zorgen

1. Het sentiment van de partijen erkennen stappen en aangeven dat we iedereen nodig hebben voor het zoeken naar een oplossing .
2. Expliciet aangeven: "de kaart is puur een hulpmiddel"
3. Erkennen dat er verschillende wetenschappelijke inzichten zijn en gezamenlijk werken naar een gedragen beeld, bijvoorbeeld door een groep deskundigen om tafel te krijgen.
4. Gerichter inzetten op piekbelasters binnen en buiten de landbouw. (Dit wel op basis van vrijwilligheid. Meer inzet kan betekenen: meer verplichtend.)

TER INFORMATIE

Aan de Minister voor Natuur en Stikstof

Directoraat-generaal Natuur,
Visserij en Landelijk gebied

Auteur

5.1.2.e

@minlnv.nl

Datum

11 augustus 2022

Kenmerk

DGNVLG / 22404352

nota

Appreciatie voorstellen natuur- en milieuorganisaties

Kopie aan

Bijlage(n)

3

Parafenroute

5.1.2.e

DG stikstof,

BPZ

5.1.2.e

5.1.2.e

BPZ

Aanleiding

Komende maandag neemt u deel aan het gesprek met Johan Remkes en verschillende de natuur- en milieuorganisaties. Middels deze nota brengen wij u op de hoogte van de standpunten van de natuur- en milieuorganisaties en de bijbehorende appreciatie vanuit LNV. Minister Jetten zal ook bij dit gesprek aanwezig zijn. Deze appreciatie is opgesteld in samenspraak met EZK.

De deelnemers zijn:

[Natuurmonumenten](#)

[LandschappenNL](#)

Mobilisation for the environment

Greenpeace

Federatie particulier grondbezit

Werkgroep Behoud de Peel

[Vogelbescherming Nederland](#)

Natuurmonumenten was samen met Natuur en Milieu onderdeel van het zogenoemde Versnellingsakkoord, waar ook LTO, VNO-NCW en Bouwend Nederland deel van uitmaakten.

Staatsbosbeheer neemt niet deel aan het gesprek omdat ze als uitvoeringsorganisatie van LNV zich te dicht bij LNV voelen staan. Directeur Thijsen heeft in plaats daarvan afgelopen donderdag een telefonisch overleg met de heer Remkes gevoerd.

Ontvangen BPZ

Advies

U kunt kennis nemen van de nota.

Kenmerk
DGNVLG / 22404352

Kernpunten

Voorafgaand aan dit gesprek hebben de genodigde organisaties (m.u.v. FPG) vooroverleg gehad, en delen gezamenlijk drie hoofdboodschappen:

- Niet tornen aan de doelen: niet aan de hoogte, niet aan de tijdlijn;
- Steun voor een integrale aanpak zoals in het NPLG;
- Belang van perspectief voor boeren en daarbij de voorlopers niet afstraffen.

25 juli is een gezamenlijke brief van de natuurorganisaties aan Minister Staghouwer gestuurd. De kernpunten uit deze brief en reactie hierop zijn opgenomen in **bijlage 1**. Deze specifieke reacties zijn ontleend aan de conceptbrief die in september naar de Kamer gaat. Deze brief is nog niet afgestemd binnen de coalitie. Een aantal aanbevelingen vanuit de brief overlappen logischerwijs met de aangedragen standpunten.

10 augustus is een brief door MOB aan de heer Remkes gestuurd. In deze brief staat de inbreng die MOB tijdens het overleg zal toelichten. De brief, en reactie op enkele stellingen zijn opgenomen in **bijlage 2 & 3**. Een aantal reacties op de brief staan ook in de appreciatie.

Toelichting

Behoud doelstellingen stikstofreductie/KDW

Achtergrond:

Vanwege de ecologische noodsituatie, de sterke behoefte aan juridische zekerheid en het inzicht dat wanneer er nu geen stappen gezet zullen worden er later nog grotere problematiek zal ontstaan, zullen er, zodra de doelstelling gewijzigd wordt (zowel uitstel en/of verlaging), juridische stappen gezet worden door Greenpeace. LandschappenNL vindt dat 'anarchie' nooit reden mag zijn kabinetsbeleid af te zwakken. "Samen optrekken met de landbouw is de enige weg naar duurzame voedselproductie en een gezond landschap." Ook voor Natuur en Milieu is het onbespreekbaar om het doel uit te stellen tot 2035. Greenpeace stelt in haar position paper dat:

- 1) het nieuwe doel uit het regeerakkoord zo snel mogelijk wettelijk moet worden vastgelegd;
- 2) het doel voor eind 2025 moet worden opgehoogd met prioriteit voor het drastisch verlagen van de stikstofneerslag op de habitats die nu op omvallen staan;
- 3) er een langetermijndoel moet worden geformuleerd om alle stikstofgevoelige natuur onder de KDW te brengen.

Appreciatie:

- Het hoofddoel van de wet, en ook van de Vogel- en Habitatrichtlijn, is het in een gunstige staat van instandhouding brengen van de natuur.
- Stikstof is op dit moment één van de belangrijkste drukfactoren waardoor de kwaliteit van de natuur onder druk staat. Inzet op stikstofreductie is daarom zo een onmisbare pijler om dit doel te halen.
- De urgentie van de stikstofopgave voor de meest kwetsbare natuur wordt onderschreven. Van belang is dat vaststaat dat de natuur, met name

stikstofgevoelige natuur in Natura 2000-gebieden, in een slechte staat van instandhouding is. De natuur mag niet verder verslechteren in Nederland.

- Herstelmaatregelen om de negatieve effecten van overbelasting met stikstof (tijdelijk) weg te nemen zijn vaak al ingezet en kunnen niet eindeloos herhaald worden. De knoppen om aan te draaien om verslechtering tegen te gaan worden dus steeds beperkter.
- Ecologisch gezien betekent een uitblijvende of te trage stikstofreductie in veel gevallen achteruitgang doordat stikstof zich ophoopt in de bodem bij overbelasting.
- Uitspraak van de Raad van State: Als intrekken van de natuurvergunning de *enige* maatregel is om achteruitgang te voorkomen, dan moet dat gebeuren.
- Robuust herstel van Natura 2000-gebieden is een voorwaarde om vergunningverlening weer op gang te krijgen en op den duur te komen tot een eenvoudiger systeem van toestemmingverlening.
- Vanwege de mate van overschrijding is toestemmingverlening onlosmakelijk verbonden met substantiële stikstofreductie.
- Langs de lijn van vergunningverlening is het oplossen van het stikstofvraagstuk een randvoorwaarde voor het oplossen van diverse andere maatschappelijke opgaven waarvoor ontwikkelruimte noodzakelijk is.
- Het naar voren halen van de doelstelling betekent dus ook dat toestemmingverlening sneller op gang kan komen.
- Het reële risico op verslechtering van bepaalde kwetsbare en stikstofgevoelige habitattypen levert per direct een procedureel risico op, oa op provinciaal niveau, vanuit VHR-verplichting tot voorkomen achteruitgang.
- De Europese Commissie kijkt hier zeer kritisch naar, onder andere vanwege het door Nederland geopperde idee om de adc-route te volgen voor de energietransitie. Die route is in de Habitatrichtlijn een laatste redmiddel om projecten van groot openbaar belang die mogelijk schadelijk zijn voor Natura 2000-gebieden toch toe te staan.
- Indien het kabinet de inzet van het coalitieakkoord niet volgt dan is het niet ondenkbaar dat diverse partijen die eerder hebben aangegeven eventueel een gerechtelijke procedure te starten over de ontoereikendheid van de doelstellingen, dit zullen doen. Ook is het niet ondenkbaar dat de Europese Commissie stappen gaat zetten.
- Uiterlijk in 2028 zal (conform het in voorbereiding zijnde wetsvoorstel tot wijziging van de omgevingswet van 2017 naar 2023) een wetsvoorstel worden ingediend met het oog op het vaststellen van een omgevingswet voor de periode ná 2030, zodat de depositie op termijn wordt verminderd tot een niveau dat nodig is voor een gunstige staat van instandhouding van de betrokken natuurlijke habitats en soorten op landelijk niveau. Daarbij kan ook de doelstelling en daarbij ook de rol van de KDW worden gezien.

Integrale aanpak

Appreciatie:

- In het coalitieakkoord is aangekondigd dat het kabinet inzet op een integrale gebiedsgerichte aanpak natuur, stikstof, water en klimaat, waarbij

er synergie plaatsvindt in en tussen de maatregelen. Ook komt er voor de sectoren duidelijkheid op de lange termijn.

- Onontkoombaarheid van de aanpak is onderdeel van het coalitieakkoord en cruciaal voor het gegarandeerd bereiken van de doelstellingen.
- De startnotitie van het NPLG is de aftrap van een langjarig transitieproces. In oktober volgen de aanvullende doelen vanuit NPLG (zoals de uitwerking voor waterberging en definitieve provinciale klimaatdoelen) tegelijk met de andere ruimtelijke keuzes voor bijvoorbeeld woningbouw. Zo ontstaat een gebiedsgericht integraal kader voor de uitwerking van het NPLG waarbinnen doelstellingen in samenhang worden gezien en als zodanig bijdragen aan het noodzakelijk natuurherstel en -behoud evenals de klimaat- en waterverplichtingen. Er wordt gewerkt aan een basiskwaliteit natuur die verder reikt dan Natura 2000-gebieden. De integrale aanpak van NPLG draagt hieraan bij.
- De inzet vanuit de integrale aanpak is erop gericht om zo veel mogelijk de doelen te bereiken met de inzet van minder dwingend instrumentarium.
- Daarom wordt er ook gewerkt aan zo aantrekkelijk mogelijke regelingen. Als stok achter de deur blijft de inzet van het dwingend instrumentarium daarbij wel noodzakelijk.

Agrarisch Perspectief/ gebiedsplannen

Appreciatie:

- Het toekomstperspectief voor de landbouw wordt volwaardig meegenomen in de gebiedsgerichte aanpak. De gebiedsprocessen kunnen als geslaagd worden gezien als de agrariërs die blijven, een langjarig economisch perspectief hebben. Het kabinet heeft meermaals benadrukt dat participatie van agrarische ondernemers in de gebiedsprocessen daarom van groot belang is. Zo worden hun belangen en inzichten ook meegenomen. Een sociaaleconomische impactanalyse voor de landbouw moet onderdeel van het gebiedsplan zijn.
- Zoals aangekondigd in de Hoofdpijnenbrief, is het belangrijk dat de provincies de gebiedsprocessen zorgvuldig inrichten en borgen, zodat de te zetten stappen voorspelbaar zijn en alle te betrekken gebiedspartijen, waaronder agrarische ondernemers en ketenpartijen, een volwaardige positie in deze processen hebben.
- De gebiedsprogramma's worden op 1 juli 2023 aangeleverd bij de minister
- **Aandachtspunt:** belangrijk is om de voorlopers niet af te straffen in het proces. Er zullen uiteraard harde keuzes gemaakt gaan worden. Toch willen we rekening houden met agrarische bedrijven die nu al op een duurzame/natuurinclusieve manier boeren. Dat kan alleen niet leiden tot een vrijwaring van lastige keuzes die in diverse gebiedsprocessen gemaakt moeten worden.

Gevolgen toestemmingverlening

Achtergrond:

Greenpeace stelt in haar position paper dat

- 1) latente ruimte zou moeten worden doorgestreept;
- 2) salderen zou moeten worden verboden;
- 3) een moratorium moet komen op plannen en projecten die tot stikstofdepositie leiden en geen groot openbaar belang dienen, zoals uitbreidingen van veehouderijen, biomassacentrales en vliegvelden.

Appreciatie

- In de hoofdlijnenbrief stikstof is aangekondigd dat verkend wordt hoe het beleid en het instrumentarium van toestemmingverlening aangescherpt en verduidelijkt moet en kan worden.
- Ook is aangekondigd dat er beleid komt ten aanzien van de ingebruikname van latente ruimte. U bent voornemens om de Kamer in oktober te informeren over maatregelen die getroffen worden. Er wordt gezien dat de ingebruikname van latente ruimte een risico kan vormen voor de natuur. Dat is potentieel een probleem en er wordt aan een oplossing gewerkt.
- **Advies is om over het salderen met latente ruimte nu niet vooruit te lopen.**
- Achtergrond Latente ruimte:
- In de brief over toestemmingverlening die op 14 oktober naar de Kamer wordt gestuurd gaat u in op de beleidsaanpassingen ten aanzien van latente ruimte. In de brief zal de volgende lijn beschreven worden:
 - Rijkspartijen en provincies verkennen wat de negatieve gevolgen kunnen zijn van ongewenste ingebruikname van latente ruimte en op welke manier de ongewenste toename van stikstofdepositie kan worden tegengegaan. In bepaalde gevallen vormt de ongebruikte ruimte in een vergunning een inherent onderdeel van de bedrijfsvoering. Deze wordt dan nooit structureel in gebruik genomen, maar kan om verschillende redenen fluctueren, bijvoorbeeld wanneer een bedrijf een onregelmatige bedrijfscyclus heeft of inspeelt op seizoenseffecten. Deze ruimte wordt niet als latente ruimte gezien.
 - Daarbij wordt er maximaal ingezet op het voorkomen van het ontstaan van latente ruimte door: herintroductie van de vergunningplicht voor intern salderen, beleid ten aanzien van actualisatie van vergunningen en invoeren van een realisatietermijn. Daarnaast wordt gewerkt aan strengere beoordelingscriteria voor het inzetten van de ruimte voor nieuwe vergunningen. Moeilijke keuzes worden hierbij niet uit de weg gegaan.
- De aanscherpingen in de toestemmingverlening kunnen ook effect hebben op de mogelijkheden die PAS-melders zelf hebben om via salderen hun vergunning op orde te krijgen.
 - Vanuit verschillende partijen zijn er ideeën aangedragen om latente ruimte in te zetten voor ontwikkeling/legalisering. Serieuze aandachtspunten zijn hierbij of en hoe partijen bereid zijn om latente ruimte beschikbaar te stellen, daar een financiële vergoeding vanuit staatssteunregels niet mogelijk is. Ook is het de vraag hoe deze opties zich verhouden tot eventuele aanscherping van beleid t.a.v. latente ruimte.
- Salderen en Moratorium.
- Er komt druk op bestaande mogelijkheden voor toestemmingsverlening omdat de natuur onder grote druk staat. In dat kader wordt gekeken naar herintroductie van een vergunningplicht voor intern salderen.

Kenmerk
DGNVLG / 22404352

- Voor salderen en zelfs een moratorium geldt dat alle activiteiten op dit moment, gelet op de systematiek van de Habitatrichtlijn en het additionaliteitsvereiste, nu ook alleen doorgang kunnen vinden als significante negatieve effecten op VHR-natuurwaarden kunnen worden uitgesloten. Binnen een stevige stikstofaanpak waarbij aantoonbaar aan de vereisten van artikel 6.1 en 6.2 wordt voldaan salderen op dit moment wel een belangrijke methode is voor toestemmingsverlening. Het is nu een van de manieren waarop noodzakelijke nieuwe ontwikkelingen verantwoord mogelijk worden gemaakt.
- RAV-factoren, beweiden en bemesten
- De Commissie Remkes heeft een tussentijds advies Beweiden en Bemesten uitgebracht. Op grond van dit advies is bestuurlijk besloten om beweiden en om bemesten niet vergunningplichtig te maken.
- Er lopen verscheidene juridische procedures (o.a. MOB) waarin wordt betwist dat er geen vergunning aangevraagd hoeft te worden voor beweiden en bemesten.
- Tegen verscheidene rechtbank uitspraken is hoger beroep ingesteld bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Eind van de zomer zal de Afdeling uitspraak doen in deze zaken.
- Om de depositie van (onder andere) innovatieve staltechnieken te bepalen ten behoeve van de Wnb-vergunningverlening wordt gebruik gemaakt van factoren uit de Regeling Ammoniak en Veevoer. De Rav-factoren vormen het meest recente wetenschappelijke inzicht wat betreft stalemissies per dierplaats per jaar.
- Verscheidene rechtbanken hebben in juridische procedures (o.a. MOB) geoordeeld dat de Rav-factoren op de huidige wijze niet kunnen worden gebruikt ten behoeve van het verlenen van Wet natuurbescherming vergunningen als gevolg van onzekerheden over effectiviteit.
- Tegen een aantal rechtbankuitspraken is hoger beroep ingesteld bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Eind van de zomer zal de Afdeling uitspraak doen in deze zaken. Deze uitspraken zijn van belang om o.a. de inzet van technologische oplossingen te kunnen wegen.

Versnellingsvoorstellen

- Het Rijk heeft voor de versnellingsvoorstellen 504 miljoen euro vrijgemaakt.
- Naar aanleiding van de uitvraag naar mogelijkheden tot versnelling dit voorjaar zijn er 90 voorstellen ingediend. Hiermee kunnen we een versnelling geven aan de transitie van het landelijk gebied vooruitlopend op de gebiedsprogramma's.
- De voorstellen zijn beoordeeld op een aantal criteria:
 - de voorstellen zijn no-regret;
 - de voorstellen dienen doelmatig en duurzaam bij te dragen aan één of meerdere van de doelen van de integrale aanpak;
 - de voorstellen moeten zo veel mogelijk lock-in effecten voorkomen; en
 - de voorstellen hebben draagvlak in de regio.
- Van de 90 voorstellen zijn 45 voorstellen gehonoreerd. Daarmee kan in 2022 een versnelling worden gegeven aan:
 - het vrijwillig uitkopen van ondernemers
 - het investeren in innovatieve oplossingen die bijdragen aan de doelen van de integrale aanpak
 - het uitvoeren van natuurmaatregelen

- het uitvoeren van maatregelen voor de KRW
 - en het investeren in meetnetwerken, onderzoek en faciliteren van de kennisdeling op het gebied van verdienmodellen
- De voorwaarden waaronder versnellingsvoorstellen die betrekking hebben op innovatie kunnen worden gefinancierd zijn dat de voorstellen concreet moeten bijdragen aan de doelen van de integrale aanpak en dat lock-in effecten moeten worden voorkomen. Er zullen afspraken gemaakt worden met provincies over hoe aan die voorwaarden kan worden voldaan.

Verlagen ammoniaknorm

Achtergrond:

Mobilisation for the Environment (MOB) wil dat omgevingsdiensten zo snel mogelijk de ammoniaknorm verlagen in de vergunningen van de tien grootste industriële ammoniakuitstoters. Wanneer de omgevingsdiensten niet naar dit verzoek luisteren, dan stapt MOB naar de rechter. Het ontbreken van een stikstofreductieplan voor de industrie wordt gezien als gemiste kans. MOB heeft de provincies verzocht om de natuurvergunningen van de tien bedrijven in te trekken.

Appreciatie:

- Ministerie IenW zal de norm voor ammoniak aanscherpen van 50 naar 5 mg/Nm³. Deze norm is opgenomen in het Besluit Leefomgeving, dat in werking treedt met de Omgevingswet, die 1-1-2023 in werking zal treden.
- Dit is een wens van diverse partijen om zo ook in praktijk te laten doen gelden dat andere sectoren bijdragen aan het oplossen van het stikstofvraagstuk.
- Het kabinet heeft aangegeven dat het uiterlijk begin 2023 met indicatieve stikstofemissiedoelen komt voor onder andere de sectoren industrie en mobiliteit. Parallel met het proces van de regionale doelen voor NH₃ zullen deze doelen op 1 juli 2023 vervolgens definitief vastgesteld worden. Daarnaast zal er worden gekeken naar een aantal piekbelasters in industrie, zowel NO_x als NH₃.
- De sectoren industrie en mobiliteit hebben wel een kleinere bijdrage aan depositie op N2000 gebieden.¹ Daarbij stoten deze sectoren voornamelijk NO_x uit, hiervoor is over het algemeen een generieke, landelijke aanpak noodzakelijk. Daarom wordt zo veel mogelijk aansluiting gezocht worden bij beleidsontwikkelingen op klimaat en luchtkwaliteit. Extra maatregelen in andere sectoren zijn over het algemeen minder kosteneffectief op het gebied van stikstof alleen. Hier is nog geen budget voor.

Natuurvergunningen en luchtvaart

Achtergrond:

Mocht aan Schiphol de natuurvergunning worden verleend, dan staat MOB klaar om naar de rechter te stappen en te bepleiten dat Schiphol hooguit 274.000 vliegbewegingen mag faciliteren. Voor alle extra vluchten moet het vliegveld dan compensatie regelen. In de praktijk betekent dat volgens MOB het uitkopen van honderden boeren. Deskundigen verwachten volgens MOB dat er in de regio niet voldoende boeren zijn om uit te kopen en Schiphol alsnog fors moet inkrimpen.

¹ Op basis van de KEV2020 blijkt dat de sector industrie en energievoorziening 2,1% bij aan de totale depositie op stikstofgevoelige Natura 2000-natuur bedroeg. Het aandeel landbouw bedroeg 43,9%. De prognoses op basis van de KEV 2020 zijn dat het aandeel van deze sectoren in 2030 respectievelijk 2,5% en 49,3% bedraagt

Appreciatie:

- Schiphol heeft in oktober 2020, daartoe verzocht door Min LNV, een natuurvergunning aangevraagd;
- Ontwerp-vergunning heeft 16-2 t/m 29-3 2021 ter inzage gelegen voor zienswijzen.
- De zienswijzen en het advies van de commissie MER waren aanleiding om Schiphol te verzoeken om de aanvraag aan te vullen;
- Schiphol is gevraagd om uiterlijk 15 augustus de aanvulling in te dienen. Over de inhoud van de definitieve vergunning is dus nog niets te zeggen aangezien we in afwachting zijn van aanvullende informatie.
- MOB heeft in mei jl. een verzoek om handhaving t.a.v. Schiphol bij de Minister van N en S ingediend. Het verzoek t.a.v. Schiphol is nog in behandeling. Op de inhoud van het (ontwerp-)besluit (dus op de vraag of LNV al dan niet gaat handhaven) kan niet worden vooruitgelopen.

Hoofdpunten gesprek 5 augustus

Op 5 augustus vond het eerste gesprek onder leiding van de heer Remkes plaats met vertegenwoordigers van agrarische ondernemers. Daaruit zijn zes punten naar voren gekomen die ambtelijk nader uitgewerkt worden de komende weken.

Hoofdpunten

1. Van KDW naar emissiereductie doelstellingen
 - a. LTO zou graag zien dat er emissiereductie doelstellingen (op gebieds- of bedrijfsniveau) in de wet vastgelegd worden in plaats van de KDW. Dat is niet aan de orde, maar er wordt wel gekeken in hoeverre meer duidelijkheid geboden kan worden rond emissiereductie indicatoren.
2. Versnelling legalisering PAS melders
 - a. Behoeftte aan categorieën PAS melders en routekaart bij LTO
3. Naar voren halen doelstellingen (van 2035 naar 2030)
 - a. Behoeftte aan duidelijke uitleg
4. Inzicht in sociaaleconomische impact
 - a. Behoeftte aan overzicht van lopende onderzoeken
5. Belang van innovaties stimuleren
 - a. Meenemen adviezen innovatiegazant
6. Regulier overleg LTO – Minister van LNV
 - a. Behoeftte om periodiek een open gesprek te voeren zonder specifieke agenda.

Tot slot is erkend dat de communicatie over het kaartje niet goed is gegaan en dat we dat kaartje vanaf nu meer plaatsen in de context van de gebiedsprocessen. Als richtinggevend.

Reactie op aanbevelingen van natuur -en milieuorganisaties* uit brief dd 25 juli 2022

Attentie: de reacties zijn ontleend aan de concept brief die in september naar de Kamer gaat. Deze brief is nog niet afgestemd en vastgesteld door het kabinet, dus inhoudelijk kan hier nog niet over met de buitenwereld gesproken worden. Wel kunnen de onderstaande punten gebruikt worden voor eigen achtergrondinformatie om aan te geven dat u de punten herkent en dat het kabinet hier ook probeert aandacht aan te besteden in de politieke keuzes voor de toekomst van de landbouw.

Voorstel: waardeer grond af en zet landbouwgrond om naar Landschapsgrond met strenge bemestingsnormen, eisen voor extensivering en een verbod op het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen.

Reactie: Wij zetten in op een actief grondbeleid waarin o.a. pachtbeleid een rol krijgt met aandacht voor de kwaliteit van de bodem, in combinatie met een passende pachtprijs. Om extensivering mogelijk te maken, is inderdaad afwaardering van grond nodig. Wij stellen hiervoor middelen beschikbaar. In kwetsbare gebieden (rondom natuur, veenweiden, beekdalen) is verdere extensivering nodig, maar wordt grasland en dus melkveehouderij behouden. Dit wordt gebiedsgericht uitgewerkt.

Bij het grondbeleid hoort ook concretisering en heldere planologische kaders: op Rijksniveau in het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) en bij provincies en gemeenten in hun respectievelijke omgevingsvisies of deelprogramma's. Daarnaast wordt conform het regeerakkoord een (nationale)grondbank gecreëerd zodat gronden die vrijkomen in een gebiedsproces beschikbaar zijn voor de blijvende (zittende) boeren en verplaatsters.

Voorstel: maak een definitie waarnaartoe omgeschakeld dient te worden (bijvoorbeeld naar biologische en agro-ecologische landbouw)

Reactie: In de komende maanden voeren we, samen met de sectoren, een agrarische praktijktoets uit. Daarmee brengen we in beeld wat de doelen en keuzes betekenen voor de praktijk van verschillende type bedrijven. Dit is richtinggevend voor de bedrijfsvoering die passend is per gebied. Daarnaast zal uit de gebiedsplannen moeten blijken welke vorm van landbouw waar uitgevoerd kan worden. Dit is afhankelijk van het draagvlak van het gebied en de persoonlijke keuzes van de ondernemer. De overheid kan en wil geen blauwdruk opleggen.

Voorstel: Investeer alleen (financiële) steun (via het Transitiefonds) aan **integrale** maatregelen waarbij geen afwenteling op andere opgaven ten aanzien van klimaat, water en natuur plaatsvindt.

Reactie: We kijken niet alleen naar de doelen voor stikstof. De doelen op het gebied van natuur, water en klimaat voor het landelijk gebied zijn al eerder door het kabinet vastgesteld en worden nu vertaald in richtinggevende regionale doelstellingen binnen het NPLG. Daarnaast worden ook andere meekoppeldoelen meegenomen, zodat ook op doelen als dierenwelzijn, diergezondheid, luchtkwaliteit, etc. stappen worden gezet. Concreet voorbeeld: onderdeel van de subsidieregeling brongerichteverduurzaming (Sbv) is dat RVO ook toetst op dierenwelzijn.

Voorstel: Maak een afbouwpad voor het gebruik van schadelijke inputs, zoals kunstmest, bestrijdingsmiddelen en geïmporteerd veevoer.

Reactie: Natuurlijke processen dienen zoveel mogelijk aan de basis te staan van de bedrijfsvoering. Maar volledig werken zonder kunstmest en gewasbescherming is niet mogelijk, gegeven het aantal monden dat wereldwijd gevoed moet worden. Het volledig uitbannen van kunstmest zou een drastische vershraling vragen van ons dieet. We streven wel naar het zoveel mogelijk sluiten van kringlopen. Dat is de basis van kringlooplandbouw.

Voorstel: voer een heffing in naar Deens model waarbij de opbrengsten worden terug gesluisd naar (in dit geval) biologische boeren. Een andere mogelijkheid is de opbrengsten van de heffing ten goede te laten komen aan een Plantgezondheidsfonds, dat beschikbaar gesteld kan worden als vangnet voor risico's voor die boeren die deze bestrijdingsmiddelen niet meer gebruiken.

Reactie: Een goed verdienmodel voor de boer is één van de uitgangspunten van een toekomstgerichte landbouw. Zonder een eerlijke boterham kan men niet verwachten dat een boer de benodigde transitie doormaakt. Daar stuurt het kabinet ook op, onder andere door opdracht te geven aan ketenpartijen om bij te dragen.

Voorstel: geef een 'immunitetsverklaring' aan boeren die aan de doelstellingen van het kabinet voldoen of daar concreet naar op weg gaan. De overheid moet ervoor kiezen om dergelijke koplopers te ontzien.

Reactie: Koplopers moeten we zeker niet extra gaan benadelen. Tegelijk zijn de kansen en mogelijkheden van een gebied bepalend en wetten gelden in gelijke maten voor iedereen, daar kunnen we geen uitzondering op maken.

Voorstel: vraag alle ketenpartijen om een 'Paris-proof' klimaatplan

Reactie: In de komende maanden voeren we, samen met de sectoren, een agrarische praktijktoets uit. Daarmee brengen we in beeld wat de doelen en keuzes betekenen voor de praktijk van verschillende type bedrijven. Daarmee wordt in kaart gebracht:

- Wat per sector op hoofdlijnen de consequenties zijn van de voorstellen en op welke manier bestaande plannen van sectorpartijen daar een invulling aan geven.
- Voor een aantal illustratieve voorbeeldbedrijven in kaart brengen wat (financiële) consequenties zijn van de kaders en doelen op de verdien capaciteit van ondernemers en welke maatregelen en ondersteuning vanuit de overheid nodig en mogelijk is om die gevolgen te mitigeren.

Voorstel: laat ook waterschappen, zorgverzekeraars, banken, supermarkten, de voedselindustrie etc. een financiële bijdrage geven aan de boer op basis van eenduidige kpi's met drempelwaarden

Reactie: Wij verwachten van de keten een vergoeding voor extra duurzaamheidsinspanningen. Er ligt al een basis set kpi's voor kringlooplandbouw, hierop bouwen we de komende jaren verder. De kern set van kpi's wordt op dit moment in verschillende pilots toegepast, in samenwerking met ketenpartijen en andere overheden. Ons doel is om het kpi-systeem zo breed mogelijk toepasbaar te maken. Naast de praktische en inhoudelijke doorontwikkeling liggen de belangrijkste uitdagingen op het gebied van een stabiele en betrouwbare data-infrastructuur, het organiseren en financieren van een passende beloningssystematiek en het vastleggen van onderlinge afspraken tussen betrokken partijen (zogenaamde governance). Hierbij is het beperken van de administratieve lasten een belangrijk uitgangspunt.

Voorstel: kom met een concreet tijdpad en concrete percentages, bijvoorbeeld stel als doel 25% biologische consumptie in 2030.

Reactie: Het omschakelen naar een duurzamere bedrijfsvoering (zoals biologisch) zorgt soms voor een tijdelijke dip in de kasstroom. Er is financiële ondersteuning om dit te compenseren. Daarnaast zie ik een rol voor de biologische sector zelf om alternatieve verdienmodellen te ontwikkelen, en de vraag naar lokaal geteelde eiwitgewassen en biograndstoffen aan te jagen en te laten groeien. Vooralsnog stellen we geen tijdpad of percentage vast. PM **5.1.2.e** kan hier evt op aanvullen

Voorstel: stimuleer een gezond en duurzaam eetpatroon via o.a. meer plantaardige eiwitconsumptie en kom met een integraal pakket aan maatregelen (stimuleringen en beperkingen)

Reactie: In de voedselbrief (van LNV en VWS) van 29 maart jl. is de ambitie geformuleerd om in 2030 een balans in de nlse eiwitconsumptie te hebben gerealiseerd van 50% plantaardige eiwitten en 50% dierlijke eiwitten (huidige balans is 38%-62%). Deze ambitie sluit aan bij hetgeen natuur- en milieuorganisaties voorstellen. In de brief is aangegeven dat het pakket aan maatregelen dat hier aan moet bijdragen, wordt uitgewerkt in de toegezegde brief die eind dit jaar naar de Tweede Kamer gaat.

Voorstel: koop zelf duurzaam in als overheid

Reactie: Bedrijfsrestaurants van de overheid voldoen aan het MVI-inkoopcriterium Overheidsniveau Gezonde Catering. Het Overheidsniveau Gezonde Catering gaat uit van de

Richtlijn Eetomgevingen van het Voedingscentrum. Hierdoor wordt stap voor stap gewerkt aan het verschuiven van het aanbod richting de Schijf van Vijf met gezondere en duurzamere keuzes. Hoe meer producten uit de Schijf van Vijf er worden aangeboden, hoe beter het is voor mens en milieu. Hiermee worden werknemers bij de Rijksoverheid geholpen om ook op het werk gezonder en duurzamer te eten en te drinken in het bedrijfsrestaurant, de koffiecorner en tijdens bijeenkomsten. Veel ministeries hebben zich ook aangesloten bij de Rijksbrede visie circulaire catering waarin plantaardige voeding een belangrijk onderdeel is.

Voorstel: 0% btw op groente, noten en fruit

Reactie: In het coalitieakkoord is onder meer opgenomen dat wordt gezien hoe de btw op groente en fruit op termijn kan worden verlaagd naar 0%. Het kabinet is momenteel bezig deze afspraak uit te werken. Het introduceren van een btw-nultarief voor specifieke voedingsmiddelen zoals groente en fruit levert complexiteit op voor ondernemers en de Belastingdienst. Ieder onderscheid roept namelijk onvermijdelijk de vraag op waar de grens precies ligt. Dit geldt ook als het onderscheid zou worden aangebracht op basis van het criterium 'onbewerkt'. Ook dit woord dient een specifieke invulling en afbakening te krijgen die werkbaar is voor ondernemers en de Belastingdienst. Zo worden broccoli en appels soms gewassen, verpakt, gesneden en/of geschild. Deze producten hebben dan in zekere zin 'bewerking' ondergaan. Bij dergelijke afbakeningsvragen is het fiscale neutraliteitsbeginsel ook van belang. Dat beginsel verzet zich ertegen dat – vanuit het oogpunt van de consument – soortgelijke goederen voor de btw ongelijk worden behandeld.

Voorstel: voer een eerlijke prijs in voor vlees en zuivel (gedifferentieerd naar productiemethode).

Reactie: Het kabinet brengt mogelijkheden en onmogelijkheden van verschillende instrumenten hiervoor in kaart. We kijken daarbij naar:

- Transparantie: Het verplichten van rapportages over de score op de verschillende duurzaamheidsthema's.
- De mogelijkheden van wettelijke eisen aan contracten over de duur van het contract of een meerprijs voor duurzaamheidsinspanningen op basis van kostprijsberekeningen. Onder andere naar het voorbeeld van Frankrijk.
- Het uitbreiden van de lijst met oneerlijke handelspraktijken
- Een verplichte financiële bijdrage van ketenpartijen en banken aan verduurzaming (in lijn met de motie Thijssen c.s.)

De minister van landbouw informeert de Kamer in het voorjaar van 2023 over de uitkomsten hiervan.

**) Greenpeace NL, Landschappen NL, Milieudefensie, Natuurmonumenten, Natuur & Milieu, de Natuur- en Milieufederaties, Soorten NL, Vogelbescherming en Wereld Natuur Fonds*

Reactie op brief Remkes- MOB dd 10 augustus 2022

Stelling: De houding van premier Rutte is funest voor het vertrouwen van MOB

Reactie:

- Wat MOB stelt over de houding van de MP is aantoonbaar onjuist. Zie bijvoorbeeld de persconferentie bij het uitbrengen van de perspectiefbrief in juni waarin de MP duidelijk verwijst naar de noodzaak van transitie op ecologische gronden. Dit kabinet zet de schouders eronder. Het ongeduld van MOB is begrijpelijk, maar op dit moment zijn we voortvarend aan de slag.

Stelling: Er zijn op dit moment nog circa 53.000 agrarische bedrijven waarvan een deel met vee. Van deze 53.000 verwacht het CBS dat er de komende 10 jaar 24.000 zullen stoppen in het autonome scenario. Het is een levensgrote valkuil om dit als autonome krimp te beschouwen; schaalvergroting in de sector is een reëel risico.

Reactie:

- MOB ziet schaalvergroting als een risico maar schaalvergroting in zichzelf is niet slecht, een bedrijf kan ook (en soms beter) op grotere schaal voldoen aan de KPI's.

Stelling: De Europese Commissie wil dat in 2030 alle import van soja/krachtvoer van buiten Europa is gestopt. Dit zal aanzienlijke consequenties hebben voor de intensieve veehouderij; een halvering van de Nederlandse veestapel is niet ondenkbaar.

Reactie:

- Het is niet duidelijk waar MOB vandaan haalt dat er vanaf 2030 geen soja geïmporteerd mag worden. Het Commissievoorstel voor 'Ontbossingsvrije producten' (draft gepubliceerd op 17 november 2021) verbiedt aankoop van soja waar bij de teelt sprake is van ontbossing of bosdegradatie, maar is geen algeheel verbod om soja aan te kopen van buiten Europa. De soja die wordt geïmporteerd voor de productie van veevoer (krachtvoer) in Nederland is volledig afgedekt door certificaten die garanderen dat de soja duurzaam en zonder ontbossing is geproduceerd. Daarnaast zet de Europese Commissie in op het afbouwen van afhankelijkheid van derde landen in de eiwitvoorziening. Voor diervoeder wordt daarom ingezet op het gebruik van Europese eiwitten, door bijvoorbeeld het vergroot gebruik van reststromen, verwerkte dierlijke eiwitten (diermelen) en insecten. Meer informatie over het Nederlandse beleid is terug te vinden in de Nationale Eiwitstrategie. Dit alles heeft zeker consequenties voor de veehouderij, maar dat dit leidt tot halvering van de Nederlandse veestapel is gezien bovenstaande niet te verwachten.

De minister voor Natuur en Stikstof

T.a.v. mevrouw Ch. van der Wal-Zeggelink

Datum: 12 augustus 2022

Onderwerp: Nadere informatie gesprek tussen natuur- en milieuorganisaties en het kabinet over het stikstofdossier

Geachte mevrouw Van der Wal-Zeggelink,

Recent nodigde ik u uit voor deelname aan een gesprek over de voorgenomen stikstofmaatregelen tussen natuur- en milieuorganisaties en het kabinet. In deze brief ontvangt u nadere informatie over dit gesprek.

Agenda voor het gesprek

Tijdens het gesprek wil ik met u in ieder geval de volgende drie onderwerpen bespreken:

- Het verloop van het stikstofdossier en de communicatie door betrokkenen tot nu toe.
- De voornemens van het kabinet zoals verwoord in de recente kabinetsbrieven.
- De behoeften en verwachtingen over het verdere verloop van dit dossier.

Uiteraard kunnen ook andere onderwerpen door u worden ingebracht.

Kabinetsbrieven

Ik zal u tijdens het gesprek vragen naar uw visie op de kabinetsplannen zoals verwoord in de brieven die het kabinet kortgeleden naar de Tweede Kamer stuurde:

[Kamerbrief bij aanbidding startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied](#)

[Kamerbrief over perspectief voor agrarische ondernemers](#)

[Kamerbrief over stand van zaken terugdringing stikstofuitstoot en samenwerking medeoverheden 2022-2023](#)

Datum, tijdstip, locatie en aanwezig

Het gesprek vindt plaats op maandag 15 augustus 2022 van 12:00 uur tot 15:00 uur in het provinciehuis van Noord-Brabant, te 's-Hertogenbosch. Een lunch is geregeld. Het adres is Brabantlaan 1, 5216 TV 's-Hertogenbosch. U kunt op **Parkeerkuilniveau** (volg borden 'bezoekers provinciehuis') parkeren en u zich bij de ingang in de parkeerkuil melden, vanaf daar wordt u verder begeleid. Aan deelnemers wordt bij binnenkomst een legitimatiebewijs gevraagd.

Voor dit gesprek heb ik verschillende natuur- en milieuorganisaties benaderd. Vanuit het kabinet heb ik, naast uzelf, de minister voor Natuur en Stikstof uitgenodigd. De lijst met aanwezigen vindt u onderaan dit bericht.

Setting, woordvoerders, mediamoment en vertrouwelijkheid

Om het gesprek functioneel te laten verlopen, voert per organisatie, één deelnemer het woord. Deze kan plaatsnemen in de 'eerste ring'. Een eventueel tweede afgevaardigde kan ter ondersteuning zitting nemen in de 'tweede ring'. Tevens is er een ruimte waar woordvoerders van organisaties mee kunnen kijken via een live-

verbinding. Deze live-verbinding is niet openbaar en alleen voor aanwezige woordvoerders te zien. Mijn secretariaat zal een eventuele woordvoerder naar de betreffende zaal begeleiden.

Het gesprek voeren we in vertrouwelijkheid. In de aanloop naar het gesprek, verzoeken we u dan ook om met de informatie over het gesprek, vertrouwelijk om te gaan. Vanzelfsprekend staat het organisaties na afloop vrij om zelf naar buiten te communiceren.

Na afloop van het gesprek volgt een kort mediamoment. De heer Remkes zal een korte toelichting geven en daarna bestaat voor alle deelnemers de mogelijkheid tot individuele gesprekken met journalisten. Mocht u niet aan dit mediamoment willen deelnemen, dan kunt u desgewenst gebruik maken van een separate uitgang.

Ik kijk ernaar uit u te ontmoeten op 15 augustus 2022. Ik ben te bereiken via contact@secretariaatjohanremkes.nl. Het telefoonnummer van mijn secretariaat is: + 5.1.2.e

Met vriendelijke groet,

Johan Remkes

Bijlage 1 overzicht aanwezigen

- Federatie Particulier Grondbezit
- Greenpeace
- LandschappenNL
- Milieudefensie
- Minister voor Klimaat en Energie
- Minister voor Natuur en Stikstof
- Mobilisation for the Environment
- Natuurmonumenten
- Vogelbescherming Nederland
- Werkgroep Behoud de Peel

TER INFORMATIE

Aan de Minister voor Natuur en Stikstof

Directoraat-generaal Agro

Auteur

5.1.2.e

@minlnv.nl

Datum

15 augustus 2022

Kenmerk

DGA / 22409274

nota

Voorbereiding gesprek bedrijfsleven

Kopie aan

Bijlage(n)

Parafenroute

DGS / 5.1.2.e

5.1.2.e natuur

5.1.2.e

BPZ

Aanleiding

Komende woensdag (17 augustus) neemt u deel aan het gesprek met Johan Remkes en vertegenwoordigers van het bedrijfsleven. Middels deze nota geven we een informatie over de belangrijkste inhoudelijke punten die mogelijk in het gesprek ter sprake komen. Minister Adriaansens en minister De Jonge zullen ook bij dit gesprek aanwezig zijn. Deze appreciatie is opgesteld in samenspraak met EZK en BZK.

Advies

U kunt kennis nemen van de nota.

Kernpunten

- De deelnemers aan het gesprek zijn:
 - MKB-Nederland
 - Bouwend Nederland
 - VNO-NCW
- De focus van de partijen ligt vooral bij de mogelijkheden van toestemmingverlening. In de toelichting is een aantal punten daarin nader toegelicht.
- De partijen kunnen ook verdere vragen hebben over de aanvullende doelen voor industrie. Hierover is nadere informatie opgenomen en dit maakt ook onderdeel uit van het algemene gesprekskader.

Ontvangen BPZ

Toelichting

Toestemmingverlening

Algemeen

- De staat van de natuur is bepalend voor de mate waarin activiteiten ontplooid kunnen worden. Daarbij geldt dat in bepaalde gebieden wel (beperkt) mogelijkheden zijn en in andere gebieden niet.
- Dit geldt ook bijvoorbeeld bij toestemmingverlening voor opgaven uit het coalitieakkoord zoals bijvoorbeeld verduurzaming en woningbouw.
- In de hoofdlijnenbrief stikstof is aangekondigd dat verkend wordt hoe het beleid en het instrumentarium van toestemmingverlening aangescherpt en verduidelijkt moet en kan worden. Dit wordt samen met de provincies uitgewerkt. Hierover stuurt u in oktober dit jaar een brief naar de Kamer.
- De bevoegdheid voor het verlenen van vergunningen ligt voor het overgrote deel van de activiteiten bij provincies. Het evt. tijdelijk stilleggen van het verlenen van vergunningen is (in die gevallen) niet aan de minister maar aan het bevoegd gezag zelf.

Bouwvrijstelling

Achtergrond

- Er loopt een procedure tegen het gebruik van de bouwvrijstelling in het Porthosproject. De zitting heeft plaatsgevonden op 29 maart 2022. Op basis van de zitting is geen inschatting te maken van de inhoud van de uitspraak.
- Als voorbereiding op de uitspraak is geïnventariseerd wat de potentiële impact van het onverbindend verklaren van de bouwvrijstelling is.
 - Het mogelijke sneuvelen van de bouwvrijstelling aan de hand van de rechtszaak omtrent het Porthos project zorgt voor een dusdanige juridische onzekerheid dat allerlei projecten, ook die ter verduurzaming van onze energie-opwekking en -transport en van de industrie, uit- of afgesteld worden. Dit verhoogt de druk op actie. Tegelijkertijd met de besluitvorming over de partiële bouwvrijstelling is ook besloten om de bouwsector (versneld) te verduurzamen via onder meer het programma Schoon en Emissievrij Bouwen (SEB, €500mln).
- Het is maar zeer de vraag in hoeverre er oplossingen zijn voor het eventueel vervallen van de bouwvrijstelling binnen de kaders van het huidige coalitie akkoord. Ruimte vinden voor stikstofdepositie, ook al is het tijdelijke ruimte tijdens de realisatiefase van een project, is lastig omdat ook in dat geval aan de eisen uit de HRL moet worden voldaan. Dit is zowel de boodschap die vanuit de Europese commissie komt als uit de verschillende gerechtelijke uitspraken.
- Er is een dilemma van hoge ambities in het coalitieakkoord die allemaal ruimte vragen, terwijl er schaarste is.
- De mogelijke oplossingsrichtingen die verder worden uitgewerkt zijn:
 - A. Aanpassen en aanvullen van het (bron)maatregelenpakket, specifiek met het oog op de mogelijkheid van bouwvrijstellingen;
 - B. Inperken van de reikwijdte van de bouwvrijstelling door een:

- Afstandsgrens; Depositiegrens; Begrenzing in tijd; Begrenzing in sectoren;

Reactie:

- Er loopt een procedure bij de Raad van State die gericht is tegen de verleende vergunningen van het project Porthos.
- In het Porthos project wordt gebruik gemaakt van de bouwvrijstelling: dat wil zeggen een vrijstelling voor de bouwsector van de natuurvergunningplicht voor de gevolgen van de depositie van stikstof tijdens de bouwfase.
- De uitspraak van de Raad van State kan gevolgen hebben voor heel veel andere projecten.
- De zitting heeft plaatsgevonden op 29 maart 2022.
- De Raad van State verwacht uiterlijk in oktober uitspraak te doen
- Ik ben in afwachting van de uitspraak en wil niet vooruitlopen op de uitkomst.

Depositiebanken/ontwikkelruimte

Achtergrond:

Het uitbreiden van het aantal doelen in het SSRS is een politieke keuze. Waarbij in ogenschouw genomen moet worden dat dit (in de huidige situatie van schaarste) betekent dat voor bestaande doelen: woningbouw; wegenprojecten en PAS-meldingen minder ruimte beschikbaar komt.

Onderzocht wordt hoe Rijksdoelenbanken opgericht kunnen worden voor specifieke rijksprojecten en nationale belangen, vulling van die banken zal bestaan uit (extra) maatregelen die door de betreffende vakdepartementen getroffen kunnen/moeten worden. Het realiseren van ruimte voor een specifieke doelenbank is niet eenvoudig, maatregelen kennen een doorlooptijd voordat ze effect sorteren, daarnaast geldt bij elke toevoeging dat zal moeten worden aangetoond dat er sprake is van additionaliteit.

Reactie

Ontwikkelingen via stikstofbanken

- Voor ontwikkeling zijn stikstofdepositiebanken ingericht: zowel het stikstofregistratie-systeem (SSRS) als de provinciale doelenbanken.
- In specifieke (provinciale) doelenbanken is nu beperkt depositieruimte opgenomen, ook is er door de slechte staat van de natuur weinig perspectief op nieuwe vulling.
- Uitgangspunt voor rijk en provincies blijft dat extra doelenbanken alleen worden opgericht als er concreet zicht is op vulling én gebruik. Op dit moment zijn daarom nog weinig (ca 10.) doelenbanken ingesteld.
- Het landelijke SSRS richt zich nu op enkele doelprojecten: woningbouw, wegenprojecten (7 MIRT-projecten) en PAS-meldingen.
- De komende jaren worden nieuwe bronmaatregelen gekoppeld aan het SSRS (MGA-1 en Lbv). Vanuit de Srv is in juli 2022 de eerste ruimte beschikbaar.

Registratie van stikstofruimte

Achtergrond:

In het voorstel versnellingspartners en ook door de ChristenUnie tijdens het hoofdlijnen debat wordt gevraagd om de oprichting van een bank waar alle extern saldeertransacties onder gaan vallen. Om daarmee grip te houden op toestemmingverlening. Ook zou daardoor het land eerder van het slot kunnen.

Instrumenten voor toestemmingverlening zijn:

- Intern salderen en extern salderen
- Stikstofregistratiesysteem (SSRS) ten behoeve van legalisatie PAS-meldingen, woningbouw en MIRT-projecten
- Stikstofbank (provincies) – voor specifieke doelen, voor microdeposities
- ADC-toets en natuurbank
- Partiële bouwvrijstelling

Reactie

- Via de systematiek van monitoring worden de effecten van bronmaatregelen op de staat van de natuur (achteraf) bijgehouden.
- Private initiatieven maken veelal gebruik van het instrument salderen. In beleidsregels zijn de voorwaarden voor salderen vastgelegd.
- Provincies hebben vorig jaar een microdepositiebank opgericht, waarin zij alle ruimte die vrijvalt bij extern salderen registreren. Projecten met een heel lage stikstofdepositie kunnen met ruimte uit deze bank vergund worden.
- Er is dus al een register waarin vrijvallende ruimte wordt vastgelegd. Het registreren van alle extern saldeertransacties zal niet bijdragen tot extra of snellere vergunningverlening
- Wel wordt onderzocht, hoe we aan de voorkant (sneller) inzicht kunnen verschaffen in de depositie-effecten van maatregelen ten behoeve van de natuur en ten behoeve van ontwikkeling.

NO_x-doelstelling industrie

- Het kabinet heeft NO_x-doelstellingen voor de sectoren industrie en mobiliteit aangekondigd. Hiervoor zijn de emissieramingen van het PBL nodig die volgen na de Klimaat en Energieverkenning 2022 (KEV22), zodat in Q1 2023 voorlopige doelstellingen vastgesteld kunnen worden. In juli 2023 zullen de definitieve doelstellingen, samen met de provinciale gebiedsplannen, gepresenteerd worden.
- Politiek is er een brede wens om ook voor andere sectoren dan de landbouw te komen tot doelstellingen. Hoewel de bijdrage minder groot is, geldt dan wel dat de behandeling qua systematiek (doelstellingen) wel gelijk is. Het voornemen is om hier in de voortgangsbrief van september een procesupdate over te geven.
- Op dit moment zijn er weliswaar mogelijkheden om stikstofuitstoot substantieel te reduceren binnen de sectoren industrie en mobiliteit. Ingrepen bij het wegverkeer liggen minder voor de hand, omdat de voertuignormen Europees gesteld worden.
- In sommige gevallen zijn maatregelen bij de industrie bovenwettelijk, waardoor de medewerking van het bedrijf noodzakelijk is.

- Daarnaast worden deze bedrijven voor een grote klimaatopgave gesteld en deze doelstellingen moeten zoveel mogelijk met elkaar oplopen. Het stellen van sectordoelen voor industrie en mobiliteit, die meelopen met het klimaatspoor, zullen leiden tot een onontkoombare stikstofreductie binnen deze sectoren.

Schoon en Emissieloos bouwen

- Binnen het programma SEB werken overheden, marktpartijen en kennisinstellingen aan een routekaart die leidt tot een reductie van stikstof, fijnstof en CO₂ in 2030 binnen de bouwsector. De ambitie voor stikstof is een emissiereductie van 60% in 2030 binnen de bouwsector.
- De bouw heeft een relatief klein aandeel in de totale stikstofemissies (ca. 5%). Momenteel wordt naar een convenant toe gewerkt; streven is dat 2e helft 2022 vast te stellen. Aandachtspunt daarbij is hoe de doelen voor 2030 te bereiken.
- Momenteel is een eerste concept van het convenant en routekaart SEB met de sectoren geconsulteerd. Bouwend-Nederland is daarbij op zoek naar meer middelen. In aanvulling op de eerste 500 miljoen euro die is toegekend de besluitvorming over de partiële bouwvrijstelling, is er nog 500 miljoen euro reserve om te borgen dat de doelstelling van de structurele aanpak in 2030 (nu nog wettelijk vastgelegd op 50% van het stikstofgevoelige N2000-areaal onder de KDW) behaald wordt, ook bij onvoorziene ontwikkelingen. Aanvullende maatregelen kunnen in of buiten de bouw worden genomen. Besluitvorming over de inzet van de middelen moet nog plaatsvinden.

Reactie versnellingsakkoord

VNO-NCW, MKB Nederland en Koninklijke Bouwend Nederland zijn onderdeel van het versnellingsakkoord. Hiervoor is de volgende reactie opgenomen.

Reactie

1. Na uitkomen in mei 2021 is aan het PBL gevraagd een reflectie op te stellen. Deze reflectie is mei 2021 opgeleverd en is openbaar.
2. Er is met de partijen uit het VA gesproken en er is een aantal bestuurlijke overleggen geweest met de opstellers van het voorstel en de minister van NnS (4 februari, 30 maart, 7 juni).
3. Diverse elementen uit het Versnellingsakkoord zijn betrokken bij de invulling van de stikstofaanpak. Dit betreft elementen waarvoor geldt dat deze qua filosofie ook passen bij de beoogde aanpak (waaronder gebiedsgerichte aanpak, doorvertaling naar regionale doelen, doelen per sector, vrijwilligheid voorop stellen, hogere vergoeding aan het begin). Er is ook een aantal voorstellen gedaan die niet zijn overgenomen omdat die ofwel juridisch niet haalbaar waren, dan wel niet in lijn zijn met de aanpak zoals omschreven in het CA.
4. In Kamerbrieven is ook een aantal maal verwezen naar het versnellingsakkoord. In de brief van november 2021 is aangegeven het kabinet diverse voorstellen van maatschappelijke partners waardeert en specifiek dat het kabinet bijvoorbeeld met partijen van het Versnellingsakkoord spreekt. Ook heeft het kabinet in de hoofdlijnenbrief van

1 april 2022 aangegeven nadrukkelijk met partijen van het Versnellingsakkoord in overleg te treden.

Innovatie

In het gesprek zou de potentie van innovatie naar voren kunnen worden gebracht als belangrijke oplossing voor het stikstofvraagstuk. Daar is ruimte voor in de aanpak, maar dit zal niet overal een afdoende oplossing zijn om integraal de diverse vraagstukken op te pakken. Zo biedt dit beperkt mogelijkheden met het oog op de klimaatopgave (reductie van broeikasgasemissies, KRW-opgave). Daarnaast geldt dat het kabinet ook heeft aangegeven zogenaamde lock-ins te willen voorkomen, bijvoorbeeld technologische oplossingen voor één vraagstuk (bijvoorbeeld) stikstof die alsnog versneld moeten worden afgeschreven omdat andere maatregelen verderop in de tijd nodig bleken.

TER INFORMATIE

Aan de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Directoraat-generaal Agro

Auteur

5.1.2.e

@minInv.nl

Datum

17 augustus 2022

Kenmerk

DGA / 22413451

BHM 22413641

Kopie aan

De minister van N&S

Bijlage(n)

1

nota

Nota ter voorbereiding op gesprek met ketenpartijen en banken

Parafenroute

5.1.2.e

EIA, 5.1.2.e

BPZ

5.1.2.e

Aanleiding

Komende donderdag (18/8, 11:00-14:00) neemt u deel aan het gesprek met Johan Remkes en verschillende ketenpartijen en banken. De Minister President en de Minister van Financiën zijn eveneens aanwezig. Er vindt een BWO plaats op donderdagochtend van 9:30 – 10:15 om het overleg voor te bespreken.

Een fors aantal partijen heeft zich afgemeld omdat zij eerst de gesprekken tussen het kabinet en de vertegenwoordigers van de agrarische ondernemers willen afwachten.

De deelnemers zijn:

- Transport en Logistiek Nederland
- Plukon
- KNMvD (beroepsorganisatie dierenartsen)
- Agrifirm
- Rabobank
- ABN AMRO
- ING
- Triodos
- Nederlandse Vereniging van Banken (NVB)
- MKB Nederland
- Bionext
- VNO-NCW
- BO-akkerbouw

Ontvangen BPZ

Afgemeld

- Royal De Heus
- ForFarmers
- Friesland Campina
- Vee&Logistiek
- VION Food Group
- VanDrie Group
- Cosun
- NZO
- DSM (misschien vervanger van Schippers)
- Royal A-ware
- AH
- Jumbo
- SuperUnie
- Aldi
- Lidl
- FNLI
- Centraal Bureau Levensmiddelenhandel (CBL)
- De Nederlandse Vereniging Diervoederindustrie (Nevedi)
- Vereniging van de Nederlandse Pluimveeverwerkende Industrie (Nepluvi)
 - Laat zich vertegenwoordigen door Plukon
- Centrale Organisatie voor de Vleessector (COV)
- Nederlandse Zuivel Organisatie (NZO)
- Stichting Brancheorganisatie Kalversector
- Cumela

Geen reactie

- Fedecom

Advies

U kunt kennis nemen van de nota.

Kernpunten

U kunt in het gesprek:

- Aan ketenpartijen vragen welke stappen zij nemen om bij te dragen aan de verduurzaming van het voedselsysteem en hoe zij verdere stappen zien.
- Een toelichting geven op hoe u aankijkt tegen de rol van ketenpartijen en op hoofdlijnen de ketenaanpak (zie toelichting) schetsen.

Banken:

- Er vindt op 19 augustus een apart gesprek tussen u en de banken plaats in het kader van de ketenaanpak.
- De NVB heeft aangegeven het gesprek aan te willen gaan om weer tot een constructieve dialoog te komen. De banken zullen het aanbod doen dat zij met hun expertise willen bijdragen aan de transitie, bijvoorbeeld in het concretiseren van verdienmodellen voor duurzame landbouw. Ze geven aan dat zij een rol zien bij het financieren van de transitie, maar wijzen er ook op dat het geenszins de bedoeling kan zijn om leningen af te schrijven. Een concrete invulling hoe banken denken te kunnen bijdragen aan de transitie is nog niet bekend.

- Rabobank heeft aangegeven boeren die dichtbij kwetsbare natuurgebieden liggen niet langer geld te lenen (zie <https://nos.nl/artikel/2440117-rabobank-lening-voor-boer-bij-kwetsbaar-natuurgebied-nu-zeer-onwaarschijnlijk>).

Toeleveranciers en verwerkers:

- Zijn in de meeste gevallen van mening dat het kabinet eerst met de vertegenwoordigers van de agrarische ondernemers gesproken moet hebben.
- Er lopen uiteenlopende verduurzamingsprogramma's vanuit toeleveranciers en verwerkende industrie. Voorbeelden daarvan zijn de Duurzame Zuivelketen (DZK) en de Coalitie Vitalisering Varkenshouderij (CoViVa).

Retail:

- Hebben bij monde van CBL aangegeven niet deel te nemen aan het gesprek (zie [Statement CBL op uitnodiging gesprek met de heer Remkes - CBL](#))

Algemeen:

- De ketenpartijen en banken zijn cruciaal bij de verduurzaming van de landbouwsector, vandaar dat er ketenaanpak in de maak is (zie toelichting)
- De maatregelen die nodig zijn om de doelen uit de integrale aanpak te realiseren raken de kern van het verdienmodel van veel ketenpartijen, met name die van toeleveranciers en verwerkers. Het verkleinen van de volumes (van kunstmest en veevoer tot melk en vlees) heeft een directe impact op de omzet van deze bedrijven.
 - Daarbij komt dat voor coöperaties als Friesland Campina geldt dat de leden (Nederlandse melkveehouders) direct de gevolgen ervaren door minder of geen winstuitkering als de winstgevendheid van Friesland Campina afneemt.
- Retail heeft een andere positie omdat zij slechts een deel van hun producten van Nederlandse boeren afnemen en in staat zijn hun producten ook van buiten Nederland te halen.

Toelichting

Ketenaanpak: opdracht aan ketenpartijen om verduurzaming op het boerenenerf lonend te maken

- U kunt in het overleg een toelichting geven op wat u van ketenpartijen verwacht in de transitie naar een duurzaam voedselsysteem. In de perspectiefbrief die u in juni naar de Kamer heeft gestuurd heeft u aangekondigd de ketenpartijen een opdracht te geven om verduurzaming lonend te maken op het boerenenerf, in lijn met het coalitieakkoord. Deze opdracht zal gelijktijdig met de septemberbrief worden verstuurd. Er heeft nog geen afstemming plaatsgevonden met ketenpartijen over de brief. Tijdens het gesprek kunt u aan ketenpartijen vragen welke mogelijkheden zij zelf zien om bij te dragen aan de transitie.
- De agrarische sector staat niet alleen in de opgave om de omslag naar duurzaamheid te gaan maken. De agrarische sector is namelijk onderdeel van de keten die loopt van toeleveranciers tot verwerkende industrie, tot supermarkten en tot aan de consument.

- U spreekt daarom in de opdracht aan ketenpartijen en organisaties in deze keten direct aan om hun verantwoordelijkheid in de omslag te pakken. Zonder hun inzet en steun gaat het niet lukken om agrarisch ondernemers duurzaam te laten werken met ook een eerlijk inkomen als gevolg.
- Concreet gaat het om de volgende acties:
 - U vraagt toeleveranciers, verwerkers en retail binnen zes maanden aan te geven hoe zij op korte en lange termijn:
 - i. De vraag naar duurzame producten stimuleren; en
 - ii. duurzaamheidsinspanningen van boeren belonen en ondersteunen.
 - U vraagt aan banken om binnen 6 maanden te laten zien hoe zij bij gaan dragen aan een duurzame sector. Specifiek gaat het hierbij om zaken als het inzetten op het verduurzamen van hun portefeuille, door de financiële lasten van duurzame ondernemers te verlichten en door nieuwe verdienmodellen te faciliteren.
 - i. **5.1.2.i**

 - U werkt parallel de juridische mogelijkheden uit om ketenpartijen hun bijdrage te laten leveren. Het gaat hierbij onder andere om wettelijke transparantie voor rapportage over scores op duurzaamheid, wettelijke eisen aan contracten met een meerprijs voor duurzaamheidsinspanningen op basis van kostprijsberekeningen (bijvoorbeeld conform wetgeving in Frankrijk), en een verplichte financiële bijdrage van ketenpartijen en banken aan verduurzaming (in lijn met de motie Thijssen c.s.).
- Gelijktijdig zet u zich in Europese verband in voor afspraken en geharmoniseerde regelgeving.
- Voor de boer is het van belang dat de duurzaamheidseisen van de overheid en de keten op elkaar aansluiten. De KPI's – een set van indicatoren die momenteel wordt ontwikkeld – voorzien hierin.

U vraagt ketenpartijen om deze indicatoren te benutten, zodra deze beschikbaar komen. Bijvoorbeeld door deze KPI's op te nemen in hun eigen kwaliteitsschema's of keurmerken. Er zijn verschillende voorbeelden waarbij dit al gebeurt, zoals het keurmerk 'On the way to PlanetProof'.

TER INFORMATIE

Aan de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Aan de Minister voor Natuur en Stikstof

Programma DG Stikstof

Auteur

5.1.2.e

minlnv.nl

Datum

18 augustus 2022

Kenmerk

DGS / 22415516

nota

Vorbereiding gesprek Remkes decentrale overheden
(22 augustus 2022)

Kopie aan

5.1.2.e

Bijlage(n)

Parafenroute

DGS. 5.1.2.e

5. NVLG

5.1.2.e

5.1.2.e

5.1.2.e

BPZ-paraaf

Aanleiding

Komende maandag (22 augustus) neemt u deel aan het gesprek met de decentrale overheden. Middels deze nota brengen wij u op de hoogte van de mogelijke gesprekspunten en standpunten van de medeoverheden en de bijbehorende appreciatie vanuit LNV.

Van 09:30-11:00 uur spreekt u met het IPO en de gedeputeerden. Daarna spreekt u van 11:30-13:00 met de VNG en de UvW. Het gesprek is op suggestie van het IPO opgeknippt door dhr. Remkes om geen numerieke disbalans te krijgen tussen de partijen. Bij het eerste gesprek is de MP aanwezig. Daarnaast zijn bij beide gesprekken de ministers van LNV, voor N&S en van BZK aanwezig.

De deelnemers zijn:

Organisatie	Naam	Functie
Interprovinciaal Overleg	5.1.2.e	
	Jaap Smit	Voorzitter (tevens CvK in Zuid-Holland)
	Edward Stigter	Gedeputeerde NH/IPO bestuur
Vereniging van Nederlandse Gemeenten	5.1.2.e	
	Cornelis Visser	Burgemeester Katwijk
	Marinus Biemans	Wethouder Deurne
	Ellen van Selm	Burgemeester Opsterland
Unie van Waterschappen	Rogier van der Sande	Voorzitter

Ontvangen BPZ

	5.1.2.e	
Provincie Groningen	Johan Hamster	o.a. Portefeuille landbouw, natuur landschap
Provincie Fryslân	5.1.2.e	
Provincie Drenthe	5.1.2.e	
Provincie Overijssel	5.1.2.e	
Provincie Gelderland	5.1.2.e	
Provincie Flevoland	5.1.2.e	
Provincie Utrecht	5.1.2.e	
Provincie Noord-Holland	5.1.2.e	
Provincie Zuid-Holland	5.1.2.e	
Provincie Zeeland	5.1.2.e	
Provincie Noord-Brabant	5.1.2.e	
Provincie Limburg	Geert Gabriëls	o.a. Portefeuille stikstof

Tijdens het opstellen van deze nota (19/8) is nog veel onbekend over welke provincievertegenwoordigers aanwezig zullen zijn.

Advies

U kunt kennis nemen van de nota.

Kernpunten

- Voorafgaand aan dit gesprek is er geïnventariseerd met welke punten partijen mogelijk komen. Deze worden hieronder nader toegelicht.
- Ter ondersteuning van MNenS is 5.1.2.e mee.
- Ter ondersteuning van MLNV is 5.1.2.e mee.

In het gesprek kunt u aangeven op de verschillende onderwerpen:

- Algemeen: Dat de rol van de provincies en andere mede-overheden bij de landbouwtransitie onmisbaar is.
- Generiek vs. gebiedsgericht beleid:
 - Dat nog nader wordt gekeken naar generiek beleid door IPO en LNV.

- Hier zit ook een dilemma: stikstof heeft een duidelijk ruimtelijk component en meer inzet op generiek beleid kan leiden tot een grotere opgave in gebieden met minder beperkingen.
- PAS-melders:
 - dat er aanvullende middelen zijn (€250 miljoen) die ook snel ingezet kunnen worden en dat u benieuwd bent waar de middelen aan besteed gaan worden.
 - Dat belangrijk is dat PAS-meldingen spoedig geverifieerd worden.
- Planning:
 - Dat er een ambitieuze planning is die nodig is om snel natuurherstel te bereiken.
 - Dat u onderstreept dat er heldere doelen moeten zijn voor het opstellen en het uitvoeren van gebiedsplannen.
 - Dat u de uitdaging die dit vormt voor de provincies serieus neemt en waar mogelijk ondersteunt.
- Uitvoering:
 - Vanuit het rijk zal de regieorganisatie transitie landelijk gebied (RTLG) de decentrale overheden/andere partijen ondersteunen in het opstellen en uitvoeren van gebiedsplannen.
 - Daarnaast worden er naar verwachting ook middelen beschikbaar gesteld voor uitvoeringscapaciteit van provincies, in 2022 en 2023. Het kabinet besluit hier eind augustus over. Dit is €1,2 miljoen per provincie, hiervoor is een regeling in voorbereiding.
- In het gesprek met IPO zullen een aantal gezamenlijke punten worden gemaakt. Deze zijn hieronder verder uitgewerkt. Eventueel zullen individuele gedeputeerden aanvullende punten hebben.
 - De rol van generiek beleid.
 - Meer ruimte voor innovatie
 - Hiervoor is aandacht in het gezamenlijk gesprekskader
 - Aandacht voor uitvoering en onderstrepen van integrale aanpak.
 - De noodzaak van heldere doelen voor het gebiedsproces.
 - De wijze van afstemmen/samenwerking tussen rijk en provincies.
- Vanuit de Unie van Waterschappen zal ook een aantal punten worden aangedragen:
 - Steun voor de integrale aanpak en de noodzaak urgent stappen te zetten, specifiek ook voor water en bodem.
 - Aandacht voor de rol van de Nitraatrichtlijn en waterkwaliteit.
 - In de toelichting is hier meer informatie over opgenomen.
 - De rol van de waterschappen in het landelijke gebied wordt benadrukt, meenemen van lessen uit andere ervaringen (ruimte voor de rivier) en de wens om dit onder regie van de provincies te doen.
 - De waterschappen pleiten voor een gefaseerde aanpak voor de gebiedsprocessen.
 - Waterschappen hebben gebiedskennis en uitvoeringskracht, die benut kan worden in het gebiedsproces.
 - Belang van een perspectief voor de landbouw, het legaliseren van PAS-meldingen en versneld financiële middelen (NPLG) beschikbaar stellen.

Toelichting

In de aanloop naar het coalitieakkoord hebben de gezamenlijke provincies voorstellen (proposities) ingediend voor de aanpak van de stikstofopgave. Deze zijn hieronder samengevat.

- Stikstof, natuur, water en klimaat in samenhang oppakken: de integrale aanpak is opgenomen in het coalitieakkoord en krijgt o.a. vorm in het NPLG.
- Gebiedsplannen als vehikel: dit is onderdeel van de aanpak, en de eerste stappen richting gebiedsplannen zijn in gang gezet. Provincies vragen o.a. om nationale keuzes en regionale doelstellingen. Zie hieronder ook 'tijdslijn' en 'uitvoeringskracht'.
- Uitvoeringskracht: hieronder wordt nader geduid welke stappen er worden gezet voor de benodigde uitvoeringskracht.

Verdeling tussen generiek-gebiedsgericht beleid

De decentrale overheden zullen waarschijnlijk vragen naar de verdeling tussen generiek en gebiedsgericht beleid, met het oog op stikstof.

Reactie

- Het Rijk heeft generieke maatregelen vastgesteld in onder meer met het bronmaatregelenpakket van de structurele aanpak stikstof (zie overzicht hiernaast). In aanvulling is in het coalitieakkoord een integrale gebiedsgerichte aanpak afgesproken, waarvoor de maatregelen nog door provincies, met alle belanghebbenden, in gebiedsprogramma's moeten worden ingevuld.
- Het is van belang dat er heldere definities gebruikt worden wanneer het gaat om 'generiek' en 'gebiedsgericht' beleid. Bij generiek beleid gaat het om maatregelen die door het Rijk genomen worden, hierbij kan er echter voor gekozen worden om lokaal te differentiëren zodat de maatregel ook gebiedsgericht wordt.
- Bij het vaststellen van de richtinggevende doelen stikstof heeft het kabinet besloten tot een reductiepercentage van 12% voor alle landbouwbronnen, waarvoor landelijke maatregelen zullen worden genomen.
- Dit komt overeen met de reductie die volgt uit het structureel pakket stikstof dat in 2020 is aangekondigd. Om de doelstelling van 12% te halen zijn geen extra maatregelen bovenop het structureel pakket nodig.
- Op dit moment wordt bekeken of het wenselijk is om een groter deel van de reductieopgave in te vullen met generieke maatregelen. Hier lopen een aantal verschillende trajecten:
 - IPO en Rijk laten gezamenlijk door de WUR een verkenning opstellen naar generiek beleid. De eerste resultaten volgen naar verwachting in november.
 - Daarnaast onderzoekt het kabinet wat de mogelijkheden en effecten zijn voor wat betreft een verdere inzet op normering. Hierbij bekijkt het kabinet ook wat de mogelijkheden zijn voor meer gebiedsgerichte vormen van normering. Kan er bijvoorbeeld een verschil worden gemaakt afhankelijk van type bodem of afstand tot een N2000-gebied?
 - Tot slot bevat de brief die momenteel geschreven wordt over de toekomst van de landbouw ook generieke maatregelen.

- Wanneer gekozen wordt om een groter deel van de opgave in te vullen met generieke/landelijke maatregelen betekent dat dat de gebiedsgerichte opgave voor provincies kleiner kan worden. Hier zit wel een dilemma: enerzijds leidt meer generieke maatregelen ertoe dat de lasten meer verdeeld worden en de reductieopgave in veenweide- en transitiegebieden kleiner wordt. Anderzijds vergroot dit de opgave voor gebieden die minder beperkingen hebben vanuit water, bodem, natuur en stikstof. We moeten daarom goed naar deze balans kijken. Juist omdat de ruimtelijke component bij stikstofreductie van belang is. De plek waar we reduceren is dus medebepalend voor de effectiviteit.

Pas-melders

De verwachting is dat de medeoverheden zorgen uiten over het legaliseren van de PAS-meldingen.

Reactie

- Het legalisatieprogramma PAS-meldingen wordt uitgevoerd.
- Op 15 juli 2022 zijn extra middelen aangekondigd (€250 miljoen), waarmee provincies de aanpak kunnen versnellen.
 - Recentelijk hebben de provincies een brief ontvangen met de kaders voor het besteden van de middelen. Zij kunnen dus meteen aan de slag.
 - Op ambtelijk niveau wordt gesproken over de concrete invulling van deze middelen.
- In de Kamerbrief d.d. 15 juli 2022 is aangekondigd dat onderzocht gaat worden of eventuele stikstofruimte uit de versnellingsmaatregelen gebruikt kan worden voor legalisatie.
- In de hoofdlijnenbrief stikstof is aangekondigd dat verkend wordt hoe het beleid en het instrumentarium van toestemmingverlening aangescherpt en verduidelijkt moet en kan worden.
 - Deze brief volgt in oktober en zal ook gevolgen hebben voor de PAS-meldingen (o.a. intern salderen en latente ruimte).

Uitvoeringscapaciteit

De verwachting is dat de medeoverheden problemen voorzien in de uitvoeringscapaciteit voor de gebiedsprocessen.

Reactie

- In het coalitieakkoord is een krachtige regieorganisatie aangekondigd om de provincies te ondersteunen en de transitie uitvoerbaar te maken.
- IPO, VNG en UvW worden hier nauw bij betrokken. Het IPO heeft hierbij (naast DGLG&S) de rol van coördinerend opdrachtgever.
- De functie van de RTLG bestaat uit twee hoofdelementen.
 - Het waar gewenst ondersteunen van de provincies en andere overheden/partijen bij de uitvoering.
 - Het tweede hoofdelement is het sturen op doelrealisatie van de transitie in de landelijke gebieden op basis van het vastgestelde NPLG als beleidsopdracht.
- In deze horizontale samenwerking heeft de RTLG een partnerrol en loketfunctie voor met name de provincies. RTLG bekijkt met decentrale

partijen wat er nodig is, wat zijzelf kunnen doen en wat RTLG (waar nodig in samenwerking met bv. Kadaster, RVO) kan doen.

- Het kabinet besluit eind augustus over het eerder door het IPO gedane voorstel om uitvoeringsmiddelen aan provincies ter beschikking te stellen voor de uitvoering in 2022 en 2023. Dit betreft €1,2 miljoen per jaar per provincie. waarbij te zijner tijd conform het IPO-voorstel op basis van de uitkomsten van het onderzoek conform artikel 2 van de Financiële-verhoudingswet correctie zal plaatsvinden 5.1.2.i
- Met één artikel 2-onderzoek zullen de te maken kosten van provincies, gemeenten en waterschappen in kaart worden gebracht.
- De Unie van Waterschappen en de VNG hebben aan het begin van de zomer gevraagd om bevoorschotting voor 2022 en 2023: waterschappen circa €7 miljoen per jaar, gemeenten circa €3 miljoen per jaar.
 - 5.1.2.i
- Vanuit MBZK kan er toelichting worden gegeven op de volgende zaken:
 - Artikel 2-onderzoek over de uitvoeringskosten (najaar 2022);
 - Uitvoeringstoets decentrale overheden (UDO).

Tijdslijn gebiedsprocessen/-plannen

De verwachting is dat de provincies zorgen zullen uiten over deze tijdslijn en eventueel willen inzetten op een vertraging van de deadline 1 juli 2023.

Reactie

- Op 10 juni 2022 is de startnotitie NPLG gepubliceerd en in oktober 2022 kom ik met een hoofdlijnennotitie welke de bestaande doelen en keuzes verder uitwerkt. Dit wordt bestuurlijk en ambtelijk mee afgestemd.
- Het kabinet zal begin 2023 met indicatieve NOx-emissiedoelen komen voor onder andere de sectoren industrie, energie en mobiliteit (waaronder wegverkeer, scheepvaart en luchtvaart). Deze doelen zullen vervolgens, tegelijkertijd met de regionale doelen voor NH3, op 1 juli 2023 definitief worden vastgesteld.
- In januari 2023 bespreken we de tussenstand van de gebiedsplannen richting 1 juli 2023. Onderdeel hiervan zal zijn of de doelen helder genoeg zijn voor het opstellen en uitvoeren van gebiedsplannen.
- De gebiedsprogramma's hebben een cyclisch karakter. Ze zijn 1 juli 2023 dan ook niet 'af' en gaandeweg de uitvoering van de gebiedsprogramma's bijsturen als daar aanleiding voor is.
- Dit tijdspad valt ook samen met het programma NOVEX van collega De Jonge over de brede 'ruimtelijke ordening puzzel'. In oktober 2022 ontvangt u een startpakket over de brede RO puzzel, waarvan de uitkomst ook op 1 juli 2023 weer aan het Rijk aangeboden wordt. Het NPLG en programma NOVEX kennen dus dezelfde planning.
- Vervolgens willen we doorpakken met de uitvoering van maatregelen die in de gebiedsprogramma's zijn opgenomen. Aan de hand van spelregels, die we samen met jullie ontwikkelen en die onderdeel zijn van de oktoberbrief (2022), kan gestart worden met aanvraag voor een Rijksbijdrage.
- Het is een proces waar ook nog de verkiezingen hun rol zullen spelen.

- Gegeven de urgentie van natuurherstel zie ik geen mogelijkheid om te vertragen. Ook om andere ontwikkelingen weer mogelijk te maken.
- Vasthouden aan 2030 en het opleveren van de gebiedsplannen in juli 2023 is daarvoor noodzakelijk.

Interbestuurlijke overleggen:

Vanuit de voorgesprekken blijkt dat er mogelijk opmerkingen worden gemaakt over de (vaste) overleggen tussen rijk en provincies. Hieronder zijn de verschillende vaste overleggen nader geduid. Hier zitten niet de beleidsinhoudelijke werkgroepen tussen.

Reactie

- Ambtelijk koepeloverleg: interbestuurlijk (proces)overleg met werkvloer VNG, UvW, LG&S en IPSN, soms podium voor deep dive in een specifiek onderwerp.
 - Wanneer: tweewekelijks op woensdagochtend.
- Wekelijks Afstemmingsmoment: algemeen procesoverleg tussen hoogambtelijk LG&S/RTLG en IPSN.
 - Wanneer: wekelijks op woensdag 15:00-16:00.
- Directeurenkoepeloverleg: interbestuurlijk (proces)overleg op directeureniveau, voornamelijk ter bespreking van BO-stukken, met UvW, VNG, LG&S en IPSN.
 - Wanneer: maandelijks op woensdag.
- DO+ Periodiek: interdepartementaal overleg op directeureniveau.
 - Indien de agenda daar reden toe, geeft sluit het IPO hierbij aan.
 - Wanneer: wekelijks overleg op vrijdag. Deelnemers: directeuren van betrokken departementen. Secretaris: 5.1.2.e)
- Stuurgroep NPLG: interbestuurlijk overleg op directeursniveau met provincies.
 - Wanneer: aan de projectgroepen om zelf in te delen.
- DGO+ Periodiek: interdepartementaal overleg op DG-niveau.
 - Indien de agenda daar reden toe, geeft sluit het IPO aan bij het tweewekelijkse interdepartementaal DG-overleg
 - Wanneer: eens per twee weken op woensdag. Secretaris: 5.1.2.e)
- BO (Wat: Bestuurlijk Overleg tussen medeoverheden en Rijk. Dit overleg is met de betrokken bewindspersonen (MNenS, MLNV, MIenW, MVRO, MKenE, SDEF), gedeputeerden van de provincies (BC Stikstof incl. bestuurlijke kopgroep NPLG), en bestuurders van UvW en VNG).
 - Wanneer: ongeveer drie keer per jaar een algemeen BO. Optioneel zijn thematische BO's.

Sociaaleconomisch

De verwachting is dat de provincies zorgen zullen uiten over de sociaal-economische op het platteland.

Reactie

- We willen een leefbaar en vitaal platteland houden. De nationale kaders krijgen pas echt betekenis voor een boer in een gebied. Daarom bekijken de gebiedsprogramma's ook naar de sociaaleconomische effecten en de

leefbaarheid. De sociaal-economische impact analyse maakt onderdeel uit van de gebiedsprogramma's.

- Om provincies hierbij te ondersteunen wordt een methodiek ontwikkeld om de sociaaleconomische impact op een eenduidige manier inzichtelijk te maken.
- Als er zorgen zijn over het voldoende meewegen van de sociaaleconomische effecten kunnen we de komende weken samen deze methodiek bespreken en daarbij;
 - Bezien of er extra mogelijkheden zijn om te borgen dat de sociaaleconomische gevolgen in beeld worden gebracht
 - Te bezien of er extra mogelijkheden zijn om een betere uitkomst voor de sociaaleconomische gevolgen
- Hierbij moeten we voorkomen dat er een tegenstrijd wordt gecreëerd tussen de ecologisch en sociaaleconomische analyses.

Unie van Waterschappen

Bufferstroken

UvW stelt mogelijk dat ze van het kabinet beleid verwachten dat past bij het bereiken van waterkwaliteitsdoelstellingen (van mest tot exoten) en dat het concept 'bufferstroken' wettelijk regelt.

Reactie

- In het 7^e AP zijn al brede bufferstroken (100-250 m) opgenomen als maatregel. Dat is niet wettelijk verankerd, maar wel beleid.
- In het NPLG gaan we dit nogmaals opnemen als structurerende keuze waarmee we de gebiedsprogramma's meegeven dat ze met dergelijke bufferzones moeten werken.

Gefaseerde gebiedsprocessen

De UvW doet de suggestie om met een programmatische en gefaseerde aanpak te komen voor de gebiedsprocessen.

Reactie:

- Voor het bereiken van de doelen uit het NPLG is het van belang dat alle gebiedsplannen worden uitgewerkt in gebiedsprocessen.
- Daarbij is het aan de provincies om eventueel aan te sluiten op bestaande gebiedsprocessen.
- Om vooruitlopend op de gebiedsprocessen al maatregelen te nemen zijn middelen beschikbaar gesteld. Hier zitten ook voorstellen van de waterschappen tussen.
- De UvW noemt een aantal voorwaarden voor gebiedsprocessen:
 - Strakke landelijke kaders;
 - Formuleren van algemene principes en spelregels;
 - Goede samenwerking tussen overheden waarbij we elkaar in positie brengen om de publieke rol op te pakken.

TER INFORMATIE

Aan de Minister voor Natuur en Stikstof

Directoraat-generaal Agro

Auteur

5.1.2.e

minInv.nl

Datum

30 augustus 2022

Kenmerk

DGA / 22438925

Bhm: 22440332

Kopie aan

Bijlage(n)

1

nota

Vorbereiding gesprek met dhr. Remkes 31 augustus

Parafenroute

5.1.2.e

5.1.2.e

5.1.2.e **Directeur**

5.1.2.e

(Leest parallel)

BPZ

5.1.2.e

Aanleiding

Op 31 augustus vindt een tweede gesprek plaats met vertegenwoordigers uit de agrarische sector onder leiding van Remkes. Dit gesprek volgt op de eerdere gesprekken met verschillende belanghebbenden gedurende de maand augustus.

Advies

U kunt kennis nemen van de nota.

Kernpunten

- Remkes heeft de volgende gesprekken gevoerd tussen vertegenwoordigers van het kabinet en belanghebbenden:
 - 5 augustus agrarische sector
 - 15 augustus natuurorganisaties
 - 17 augustus bedrijfsleven
 - 18 augustus ketenpartijen
 - 22 augustus mede overheden
- Op 31 augustus staat op de agenda:
 - Toelichting op het gemaakte huiswerk en bespreken van waar de betrokkenen het wel- en niet over eens zijn (zie bijlage).
 - Bespreken van onderwerpen die van belang zijn voor het perspectief van de agrarische sector.

5.2.1

- In één klap veel stikstofruimte creëren door gericht piekbelasters op te kopen, zowel agrarische als industriële piekbelasters, allereerst op vrijwillige basis (zowel door provincies als agrarische partijen wordt aangegeven dat er veel boeren zijn die vrijwillig willen stoppen). Hiermee ontstaat ruimte voor het legaliseren van PAS-melders en de gebiedsprocessen

Ontvangen BPZ

- Gebiedsproces, met verplichte zelfregulering. Is nodig voor de 'stok achter de deur' om de onontkoombaarheid te borgen.
- Transitie van het landelijk gebied – met mogelijke zonering, bijvoorbeeld in lijn met voorstel Veerman c.s.

Samenvatting KDW standpunten

- De KDW hebben we nu nodig. Het is een onafhankelijk vastgestelde en objectieve waarde en op dit moment de enige beschikbare (juridisch houdbare) indicator die de daling van depositie inzichtelijk maakt.
- Sowieso is het voor individuele boeren moeilijk om te sturen op depositiereductie. Daarom wordt ingezet op emissiereductie als sturingsinstrument en moet dit vervolgens leiden tot de noodzakelijke depositiereductie.
- We zijn niet 'getrouwd' met de KDW.
- Wat daarom met partijen verder verkend kan worden:
- De KDW zou als doel uit de wet kunnen zodra de forse depositiereductie is gerealiseerd en zeker is dat de daling zich de jaren erna voortzet. Op dat moment kan met een mix van indicatoren en waarden worden aangesloten op het oorspronkelijke doel in de wet: de gunstige staat van instandhouding.
- In de mix van maatregelen die wordt getroffen om de daling te verzekeren kan voor de blijvers worden gezien welke rol een systeem van een stoffenbalans, waar een individuele boer op kan sturen, kan vervullen.
- Het is wel belangrijk dat op korte termijn meer ruimte ontstaat voor het legaliseren van PAS-melders en de gebiedsprocessen. Daarvoor is op korte termijn een forse, zekere reductie van depositie nodig. Dat kan door versneld piekbelasters weg te nemen rond de meest overbelaste N2000-gebieden omdat daar het risico op verslechtering het grootst is.

Toelichting

Tijd en locatie: 08.30 – 11.00 provinciehuis Zuid-Holland

Uitgenodigd:

- Namens het kabinet: MP, MLNV, MN&S en MI&W
- Ambtelijke ondersteuning namens LNV: 5.1.2.e
- Agractie
- Biohuis
- BoerenNatuur
- Caring Farmers
- Dutch dairymen board
- Farmers Defence Force
- Federatie Agro-ecologische Boeren
- LTO Nederland
- Nederlandse Akkerbouw Vakbond
- Nederlandse Melkveehouders Vakbond (NMV)
- Nederlandse Vakbond Pluimveehouders
- Netwerk GRONDig
- Producenten Organisatie Varkenshouderij (POV)

- Sectorraad paarden
- Stichting Demeter
- Transitie Coalitie Voedsel en Regie op Ruimte
- Vereniging Agrarisch Landschap achterhoek

Waarom de KDW nodig?

- De Habitrichtlijn verplicht lidstaten om te komen tot een goede staat van instandhouding van de natuur en het voorkomen van de verslechtering ervan. Voor NL is stikstof hierin momenteel veruit de meest bepalende drukfactor.
- Deze is over het hele land genomen zo groot dat natuur verslechtert en vergunningverlening daardoor nagenoeg stilligt.
- De stikstofdepositie moet omlaag en er moet zeker gesteld worden dat dit gebeurt.
- De KDW is een onafhankelijk vastgestelde en objectieve waarde en op dit moment de enige beschikbare (juridisch houdbare) indicator die de daling van depositie inzichtelijk maakt.
- Het doel op KDW helpt dus om specifiek maatregelen vast te stellen die daadwerkelijk en onontkoombaar leiden tot daling van stikstofdepositie in (overbelaste) N2000-gebieden.
- Voor individuele boeren is het moeilijk om te sturen op depositiereductie. Daarom wordt ingezet op emissiereductie als sturingsinstrument en moet dit vervolgens leiden tot de noodzakelijke depositiereductie.

Blik vooruit in stappen

Piekbelaasters

- Om Nederland van het slot te halen is op korte termijn een forse, zekere reductie van depositie nodig. Dat kan door versneld piekbelaasters weg te nemen rond de meest overbelaste N2000-gebieden omdat daar het risico op verslechtering het grootst is.
- Snelheid is geboden. Het benaderen van piekbelaasters zal in dit scenario hoe dan ook heel gericht moeten gebeuren. Vrijwillige opkoop is een start, maar zou bij uitblijven van een contract snel gevolgd moeten worden door een dwingender maatregel zoals het intrekken van een natuurvergunning.
- Zodra een flinke hap uit de stikstofdepositie rond de meest overbelaste N2000-gebieden is genomen, ontstaat ook ruimte voor legalisatie van PAS-melders. Twee kanttekeningen daarbij: a. legalisatie gebeurt via vergunningverlening en via toetsing aan effecten op gebiedsniveau (dit blijft dus een individuele toetsing van de activiteit aan de effecten op N2000-gebieden) en b. mocht het instrument van *intrekking vergunningen* worden ingezet, is de vrijkomende stikstofruimte niet inzetbaar voor PAS-melders en andere ontwikkelingen (omdat intrekking alleen ten behoeve van de natuur kan). Dit betekent (i) dat voor het legaliseren van PAS-meldingen dus alleen ruimte ingezet kan worden die niet afkomstig is van intrekken vergunningen (maar bijv. opkoop) en (ii) dat het intrekken van vergunningen ten behoeve van de natuur wel onmiddellijk een bijdrage levert aan de oplossing van de stikstofproblematiek omdat het leidt tot een betere staat van de natuur en ruimte creëert voor gebiedsprocessen en (afhankelijk van de effecten op een individueel N2000-gebied) vergunningverlening.

KDW en stoffenbalans

- De KDW zou als doel uit de wet kunnen zodra een forse depositiereductie is gerealiseerd en zeker is dat de daling zich de jaren erna voortzet.
- Zodra die zekerheid is, kan met een mix van indicatoren en waarden worden aangesloten op het oorspronkelijke doel in de wet: de gunstige staat van instandhouding.
- Bij de wijziging van de omgevingswaarde van 2035 naar 2030, die nu in voorbereiding is, wordt voorgesteld ook de evaluatie van het gebruik van de KDW als omgevingswaarde naar voren te halen. Op deze manier kan gekeken worden of het sturen op bredere omgevingswaarden dan de KDW mogelijk is.
- In de mix van maatregelen die wordt getroffen om de daling te verzekeren kan voor de blijvers worden gezien welke rol een systeem van een stoffenbalans, waar een individuele boer op kan sturen, kan vervullen. Het moet in ieder geval gaan om een werkbare systematiek waarmee boeren op bedrijfsniveau kunnen sturen op emissies. Dat kan worden opgezet en in de gebiedsprocessen uiteindelijk een plaats krijgen waarin wordt voldaan aan de opgaven van natuur, water en klimaat.

TER INFORMATIE

Aan de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Directoraat-generaal Agro

Auteur

5.1.2.e

minInv.nl

Datum

30 augustus 2022

Kenmerk

DGA / 22440831

BHM: 22441988

Bijlage(n)

1

nota

Vorbereiding gesprek met dhr. Remkes

Parafenroute

5.1.2.e

(leest parallel)

BPZ

5.1.2.e

Aanleiding

Op 31 augustus vindt een tweede gesprek plaats met vertegenwoordigers uit de agrarische sector onder leiding van Remkes. Dit gesprek volgt op de eerdere gesprekken met verschillende belanghebbenden gedurende de maand augustus.

Advies

U kunt kennis nemen van de nota.

Kernpunten

- Remkes heeft de volgende gesprekken gevoerd tussen vertegenwoordigers van het kabinet en belanghebbenden:
 - 5 augustus agrarische sector
 - 15 augustus natuurorganisaties
 - 17 augustus bedrijfsleven
 - 18 augustus ketenpartijen
 - 22 augustus mede overheden
- Op 31 augustus staat op de agenda:
 - Toelichting op het gemaakte huiswerk en bespreken van waar de betrokkenen het wel- en niet over eens zijn (zie bijlage).
 - Bespreken van onderwerpen die van belang zijn voor het perspectief van de agrarische sector.
- Verder is er na 5 augustus ambtelijk contact geweest met de initiatiefnemers van het Groenboerenplan (Demeter en Federatie van agro-ecologische boeren) en zal er de komende tijd over onderdelen hiervan nader overleg plaatsvinden, onder andere over de aansluiting van initiatieven uit deze hoek van de sector en bestaande subsidieregelingen.
- Met het netwerk grondig is gesproken over de fosfaatbank, waarbij is aangegeven dat het kabinet hierover na de zomer in een brief aan de Tweede Kamer zal berichten.

Ontvangen BPZ

Toelichting

Tijd en locatie: 08.30 – 11.00 provinciehuis Zuid-Holland

Uitgenodigd:

- Namens het kabinet: MP, MLNV, MN&S en MI&W
- Ambtelijke ondersteuning namens LNV: 5.1.2.e
- Agractie
- Biohuis
- BoerenNatuur
- Caring Farmers
- Dutch dairymen board
- Farmers Defence Force
- Federatie Agro-ecologische Boeren
- LTO Nederland
- Nederlandse Akkerbouw Vakbond
- Nederlandse Melkveehouders Vakbond (NMV)
- Nederlandse Vakbond Pluimveehouders
- Netwerk GRONDig
- Producenten Organisatie Varkenshouderij (POV)
- Sectorraad paarden
- Stichting Demeter
- Transitie Coalitie Voedsel en Regie op Ruimte
- Vereniging Agrarisch Landschap achterhoek

Spreekpunten:

Contouren Tweede Kamerbrief 'naar een duurzame en krachtige agrarische sector'

- Ik schrijf een brief voor de blijvers.
- De brief biedt meer duidelijkheid over concrete doelen en kaders voor de lange termijn en de betekenis voor de verschillende sectoren. We geven, waar dat kan, duidelijkheid voor individuele ondernemers. Maar dat kan niet altijd, al was het maar omdat een deel van de doelen nog moet worden vastgesteld.
- En ik schets hoe ik daar in de gezamenlijkheid de komende tijd verder invulling aan wil geven.
- Juist als het gaat om de bedrijfseconomische en sociaal-economische implicaties en wat er nodig is om ondernemers optimaal te ondersteunen in het ontwikkelpad die ze richting de toekomst kiezen.
- Want dat pad zal voor ondernemers door wat ze willen en kunnen in hun context verschillen (sommige zullen extensiveren, andere vooral innovatieve technieken gebruiken en weer anderen kiezen voor nieuwe producten en gewassen)
- Boeren zullen worden ondersteund door de overheid, waarbij we ook zullen toesnijden op wat er in de gebieden nodig is (op basis van de agro-economische uitwerking en doorrekeningen die we met elkaar gaan maken). Zodat ondernemers die blijven ook kunnen rekenen op een duurzaam verdienvermogen met lange termijn perspectief.

- En ik verwacht een stevige bijdrage van de keten in het aanjagen van de transitie in de landbouw. Daarvoor geeft ik de keten een opdracht. De vraag naar duurzame producten moet hoger worden en boeren moeten een eerlijke prijs krijgen. Ik ga ook voorbereidingen treffen om dat wettelijk af te dwingen.

PM: op dit moment lezen informeel een aantal externen met de brief mee. Ik zou daar niet teveel over zeggen. Deels omdat partijen dit soms juist liever informeel doen, maar ook om te voorkomen dat de verwachting is dat iedereen (nog) kan meelezen.

Achtergrond bij mogelijke vragen over van KDW naar sturen op emissiereductie:

- Vanuit LNV wordt ingezet op het verbeteren van het meetinstrumentarium en modelering en het traject gericht op het meten op bedrijfsniveau, daarbij zal ook het concept Afrekenbare StoffenBalans (ASB) worden betrokken.
- ASB biedt echter op korte termijn geen oplossingen
 - o Verschillende emissies zijn op dit moment nog niet meetbaar, daarmee is er geen sluitend systeem te maken.
 - o Onvoldoende juridische borging mogelijk.
 - o Voorbeeld is beweiding, waarbij de emissies niet te meten zijn.
- Om monitorsystemen zoals de ASB op langere termijn wel mogelijk te maken gaan we graag samen met de sector en de wetenschap in gesprek om dit mogelijk te maken.

Overleg met de sector:

- We hebben met elkaar een belangrijke agenda.
- Ik zei daar al iets over toen ik de brief noemde
- Ik merk dat er juist omdat er zoveel speelt de behoefte is om heel regelmatig met elkaar op bestuurlijk niveau te spreken
- Ik hecht daar ook groot belang aan.
- Ik stel daartoe een tweemaandelijks bestuurlijk overleg in met de agrarische sectorpartijen, juist om ook een vaste agenda het lijntje ook bestuurlijk kort te houden en met elkaar goed gevoel te houden voor wat er speelt.
- Dergelijke overleggen bieden de ruimte elkaar vroegtijdig te informeren, elkaar beter te begrijpen en informeel van gedachte te wisselen.
- Ik zie uit naar deze gesprekken, waarbij ik graag samen met de sector bespreek welke vorm en samenstelling het beste past